

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Radka Zemanová

Doprovázení nemocných v nemocnicích

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Ing. Marie Zimmermannová, Th.D.

Praha 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Veltrusech dne 8.5.2023

Radka Zemanová

Bibliografická citace

Doprovázení nemocných v nemocnici: diplomová práce / Radka Zemanová; vedoucí práce: ThLic. Ing. Marie Zimmermanová, Th.D., Praha, 2023. 79 s.

Anotace

Diplomová práce „Doprovázení nemocných v nemocnici“ se zabývá problematikou nemocniční kaplanské služby v České republice. Teoretická část obsahuje vymezení klíčových pojmů (nemoc, doprovázení, nemocniční kaplan), popisuje úkoly nemocného, zabývá se otázkou jeho hodnoty, smyslem života v nemoci a popisuje fáze vyrovnávání se s nemocí. Teologický exkurz se zabývá láskou z biblického hlediska a je zakončena kapitolou o smyslu utrpení. Empirickou část práce tvoří analýza obsahu článků o nemocničním kaplanství, především rozhovorů s kaplany. Témata z rozhovorů byla seřazena podle četnosti do kapitol (představení služby, předsudky, smrt, covid, atd.), ve kterých se k nim kaplani vyjadřují z různých hledisek, jež se vzájemně doplňují, a z nichž je možné poskládat mediální obraz kaplanství v České republice. Výsledky jejich výpovědí jsou shrnuty v závěru práce.

Klíčová slova

Doprovázení, duchovní péče, nemoc, nemocniční kaplan, láska, smysl utrpení.

Abstract

The thesis "Counselling the Sick in Hospital" deals with the issue of hospital chaplaincy in the Czech Republic. The theoretical part defines key terms (illness, accompaniment, hospital chaplain), describes the challenges of the sick, addresses the question of their value and the meaning of life during illness, and describes the stages of coping with illness. The theological excursion deals with love from a biblical perspective and concludes with a chapter on the meaning of suffering. The empirical part consists of an analysis of articles on hospital chaplaincy, primarily interviews with chaplains. The topics from the interviews were sorted by frequency into chapters (introducing the service, prejudices, death, covid, etc.), in which chaplains express their opinions from various perspectives, which complement each other, and from which a media image of chaplaincy in the Czech Republic can be assembled. The results of their testimonies are summarized in the conclusion of the thesis.

Keywords

Counseling, spiritual care, illness, hospital chaplain, love, meaning of suffering.

Počet znaků (včetně mezer): 151980

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především mému muži a mým pěti synům za prostor, pochopení, podporu a trpělivost pro chvíle, kdy se z maminky stávala studentka. Velké díky rovněž patří Ing. Marii Zimmermanové za laskavost a moudrost při vedení práce.

Obsah

Úvod	7
1. Nemoc	7
1.1 Definice nemoci	7
1.2. Nemoc jako výzva a úkol	8
1.2.1. Hodnota člověka.....	8
1.2.2. Smysl života	9
1.2.3. Úkoly nemocného	10
1.2.4. Proces vyrovnávání se s nemocí.....	10
2. Doprovázení nemocných	12
2.1. Doprovázející	13
2.2. Nemocniční kaplan	14
3. Láska	16
3.1. Příkázání lásky (teologický exkurz)	17
3.2. Deus caritas est	20
4. Otázka smyslu utrpení	21
4.1. Hledání smyslu	21
4.2. Existence utrpení	23
4.3. Význam utrpení	26
5. Nemocniční kaplanství v praxi	27
5.1. Úvod do praktické části	27
5.2. Výzkumný soubor	28
5.3. Kvantitativní analýza dat	30

5.4. Obsahová analýza dat.....	32
5.4.1. Titulky článků.....	32
5.4.2. Nejčastější témata	33
5.4.3. Představení služby.....	35
5.4.4. Rozhovory a jejich témata	45
5.4.5. Zájem o službu.....	49
5.4.6. Téma smrti.....	51
5.4.7. Předsudky	53
5.4.8. Oddělení	56
5.4.9. Covid.....	57
5.4.10. Relaxace.....	59
5.4.11. Metodický pokyn	60
5.4.12. Kazuistiky.....	61
5.4.13. Bezmoc	62
5.4.14. Gender.....	63
5.4.15. Srovnání se zahraničím.....	63
5.4.16. Současnost a budoucnost kaplanství.....	64
5.5. Shrnutí praktické části	67
<i>Závěr</i>	68
<i>Seznam použitých zkratk</i>	70
<i>Seznam literatury:.....</i>	71
Elektronické zdroje:	73

Úvod

Doprovázení nemocných je téma, které jako nemocniční kaplanka řeším, proto jsem si jej zvolila i jako téma své diplomové práce. Při své práci v nemocnici se nevyhnu přemýšlení nad tím, co je podstatou kaplanské služby, zda má utrpení nějaký smysl, jak mám pracovat s bezmocí, kterou často pociťuji, jak mohu pacientům potvrdit jejich lidskou důstojnost, když mají pocit, že ji ztrácí, kdy mám mlčet, kdy mluvit, atd.

Jsem kaplankou teprve tři roky a odpovědi stále hledám, často nevím a tápu. Proto jsem se rozhodla využít příležitost si k tomuto tématu něco přečíst, prostudovat a hlavně se inspirovat zkušenostmi dalších kaplanů.

Práce začíná teoretickou částí, která uvádí do tématu, vymezuje klíčové pojmy jako nemoc, doprovázení, nemocniční kaplan, popisuje úkoly nemocného, zabývá se otázkou jeho hodnoty, otázkou, kde hledat smysl života i v nemoci a popisuje fáze vyrovnávání se s nemocí. Teologický exkurz se zabývá láskou, která je podstatou kaplanské služby, z biblického hlediska a je zakončena kapitolou o hledání smyslu utrpení.

Empirickou část práce tvoří analýza článků, které o nemocničním kaplanství vyšly v různých periodících. Jsou to většinou rozhovory s kaplany, které jsem roztřídila podle jednotlivých témat a seřadila podle jejich četnosti. Kaplani se k vybraným tématům vyjadřují z různých hledisek, která se vzájemně doplňují, a z nichž je možné poskládat mediální obraz kaplanství v České republice. Jaká je jeho podoba, je také jednou z otázek, které jsem si při tvorbě této práce pokládala. Jejich zkušenosti porovnávám se svými a doplňuji kazuistikami. Výsledky výpovědí shrnuji v závěru praktické části. Poslední částí je celkový závěr.

1. Nemoc

1.1 Definice nemoci

Definovat nemoc předpokládá definici pojmu zdraví, která podle Světové zdravotnické organizace (WHO) zní: „Zdraví je stav úplné fyzické, duševní a sociální

pohody, nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo zdravotního postižení“. Zdraví je hodnota, která výrazně ovlivňuje kvalitu života. Týká se celého člověka a jeho prostředí. Dnes je již všeobecně uznávaný celostní pohled na člověka jako bio-psycho-socio-spirituální bytost a z toho vyplývající pohled na zdraví jako plné tělesné, duševní, sociální a duchovní blaho člověka.

Na nemoc lze pohlížet různě, například jako na dysfunkci lidského organismu nebo jeho části, která může končit zánikem (smrtí). Nebo „je nemoc stav, kdy je změněna či porušena stavba nebo funkce jednoho nebo více orgánů.“¹ Jiná definice nemoci navazující na definici zdraví jako stavu plného blaha označuje nemoc jako stav, kdy je člověk v některé oblasti lidského blaha krácen.

Profesor Šikl definoval nemoc jako ztrátu celovztažného (integrovaného, harmonického) uspořádání organismu. Tato poslední definice poukazuje na fakt, že nemoc není jen to, že mě například něco bolí, ale že jde o celý systém, ve kterém dojde ke ztrátě jeho harmonického uspořádání. Takovýto komplexní pohled na člověka, zdraví i nemoc je východiskem a zdůvodněním pro zařazení i dalších složek péče (včetně duchovní) do celku zdravotní péče v nemocnicích.

1.2. Nemoc jako výzva a úkol

1.2.1. Hodnota člověka

Mezi základní požadavky moderní civilizace patří bezbolestnost, zdraví, mládí, úspěch a výkon. Kvalita života se odvíjí právě od těchto hodnot, proto jakékoliv odkazy na význam utrpení, bolesti a nemoci pro osobní růst člověka jsou považovány téměř za nepatřičné. Ale přirozený běh života přináší radost i bolest, štěstí a utrpení, nemoc a zdraví, které tvoří rub a líc téže mince, tedy patří k plnosti bytí všech lidí.

Je otázkou, v čem je tedy spatřována cena člověka, hodnota a smysl života. Pokud by byla jen ve výkonu a úspěchu, má ještě nějakou hodnotu člověk, pokud onemocní?

¹ VELEMÍNSKÝ, M., et al., *Klinická propedeutika*. České Budějovice: ZSF JČU, 2012.

Hodnota života může ale spočívat i v množství překonaných nesnází a ve schopnostech zvládnout situace, které si člověk ne zvolil a které nemůže podstatně změnit. To je například situace, do které ho uvádí vážná nemoc.

Mezi zdravím a nemocí nelze vést ostrou hranici. Přejít ze zdraví do nemoci může být buď velmi pozvolný, anebo náhlý. Změna, kterou nemoc představuje, signalizuje, jak velmi může být člověk zranitelný, cítí se ohrožen, dostává se strach a úzkost, která dokáže člověka mimořádně zatížit a vyčerpat.

Delší nemoc ale může mít i svou významnou pozitivní stránku, může být vnímána také jako příležitost a výzva ke změně způsobu našeho života a může se stát příležitostí k přehodnocení dosavadního žebříčku hodnot. Umožní nám jiný úhel pohledu. Je-li správně uchopena a zúročena, může být tím nejplodnějším a nejcenějším úsekem života.²

1.2.2. Smysl života

V. E. Frankl, psycholog, který přežil koncentrační tábor, popsal tři základní skupiny hodnot, které mohou představovat tři způsoby nalézání smyslu života. Jsou to hodnoty tvůrčí, zážitkové a postoje. Pokusím se je interpretovat v souvislosti s nemocným.

První skupinou jsou hodnoty tvůrčí. Nemoc však často omezí člověka v jejich naplňování. Stále ještě má ale možnost prožívat „zážitkové hodnoty“, například v ponoření se do krásy přírody nebo umění. Frankl popisuje příklad poslechu krásné symfonie, jenž může být pro člověka strhujícím zážitkem. Ten může být tak silný, že člověku by stálo za to žít i jen kvůli tomuto jedinému okamžiku. Frankl říká, že ve „velikosti okamžiku lze měřit velikost života“, a že „o smysluplnosti života rozhodují jeho vrcholné body a jediný okamžik může dát zpětně smysl celému životu“.

Poslední skupinou jsou hodnoty postoje. Život může být smysluplný, i když už není tvořivě plodný nebo bohatý na zážitky. Jejich realizace spočívá právě v tom, jak se

² OPATRŇY, Aleš. *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017, s. 20-23.

člověk postaví k omezením svého života. Jde o postoje jako statečnost v utrpení, zachování důstojnosti i v těžkých podmínkách, atd. Lidská existence dle Frankla má svůj smysl až do konce, protože člověk stále nese odpovědnost vůči hodnotám, i třeba jen postojovým. Jako příklad realizace těchto hodnot uvádí umírajícího člověka, který požádá lékaře, aby mu dal morfin již večer, protože nechce, aby kvůli němu lékař musel vstávat v noci. Tak může ovlivnit situaci svým postojem, i když nic jiného již nemůže. Dalším příkladem realizace postojových hodnot je odpuštění, ke kterému může dojít třeba až těsně před koncem života. „Vypořádání se s tím, co je osudově dáno, je poslední úkol a vlastní cíl utrpení.“³

1.2.3. Úkoly nemocného

Člověk, který vážně onemocní, je postaven před tyto výzvy nebo úkoly:

1. Musí se zorientovat v nové situaci. Například v nemocnici nebo jinde přijmout nedostatek soukromí, nemohoucnost, odkázanost na druhé, blízkost smrti. Vyrovnává se se svou novou životní rolí.
2. Musí integrovat současný život do celku dosavadního života.
3. Potřebuje nalézt smysl života v nové situaci, což často obnáší i zamyšlení se nad smyslem dosavadního života.
4. Dalším úkolem je vyrovnání se s různými strachy, o sebe, ale i blízké.
5. Nakonec bilancuje vlastní život. Jaké křivdy, ztráty a neúspěchy zažil, jak se s nimi vyrovnat. Podobně se také musí vyrovnat se s manky vlastní odpovědnosti. Cílem je ideálně jejich přijetí, odpuštění a smíření se, protože minulost už nelze měnit.⁴

1.2.4. Proces vyrovnávání se s nemocí

Vyrovnání se člověka se závažným onemocněním je složitým procesem, který má individuální charakter. Svou roli hraje mnoho faktorů jako věk, pohlaví, temperament,

³ FRANKL, Viktor E. *Lékařská péče o duši*. Cesta: Brno, 1996, 61-62.

⁴ OPATRŇÝ, Aleš. *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017, s. 25-27.

ale důležité je také rodinné zázemí, hodnotový systém, zakotvenost v životě a mnoho dalších skutečností.

Přesto však lze vysledovat v jednání nemocných lidí některé společné zákonitosti. První na ně upozornila Elisabeth Kübler-Rossová, která popsala jednotlivé etapy psychické odezvy, jimiž vážně nemocný v průběhu onemocnění prochází. Nemocného nevnímá izolovaně, ale v jeho sociálních vztazích, protože nemoc většinou zasáhne i jeho blízké.⁵

Prvním stadiem je vlastní příchod nemoci. Pacient reaguje šokem. Ten je spojen s obavou a strachem z bolesti, resp. ze smrti. Nejčastější otázkou je proč. Na šok navazuje popření faktu nemoci a stažení se do izolace. Nemocný považuje celou věc za omyl a doufá, že vše nakonec nějak vysvětlí. Pak přichází období hněvu, zloby či agrese, které je zaměřeno na okolí pacienta, příbuzné, personál. Objevují se výčitky, stížnosti. V této fázi je od okolí zapotřebí mnoho trpělivosti a porozumění.

Další je fáze smlouvání. Je to přirozená reakce na tušení, že „jde do tuhého“. Pacient začne upravovat svůj žebříček hodnot. Objevuje se obrovská touha po uzdravení, za které jsou pacienti ochotni zaplatit velkou cenu, slibují, pokouší se o odklad. Na období smlouvání navazuje deprese, která je přirozenou reakcí na zátěž. Je projevem strachu z bolesti, ze smrti, z problémů existenčního zajištění rodiny, atd. Závěrečnou fází je akceptace pravdy. Přijetí pravdy může probíhat dvojím způsobem. Jednak může mít podobu smíření a klidu, nebo má naopak podobu rezignace a zoufalství.⁶

V této fázi může být člověku velkou pomocí zakotvení ve víře, jež mu umožňuje nahlížet na celou problematiku z jiné perspektivy. Úkolem všech, kteří jsou nemocnému nablízku, je snaha o to, aby celý proces nakonec vyústil do fáze smíření a nikoliv rezignace. Ta může znamenat osobní prohru, a to jak nemocného, tak i jeho okolí, které mu nebylo schopno v této situaci pomoci. Dále je důležité si uvědomit, že uvedeným procesem prochází s nemocným i jeho blízcí, kteří také potřebují podporu, a že se

⁵ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 141-142.

⁶ KÜBLER-ROSS, Elisabeth. *O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících*, Praha: Portál, 2015, s. 35-105.

jednotlivé fáze mohou opakovat, přeskakovat nebo mít různou délku.⁷ Při doprovázení nemocných je potřeba výše uvedené znát a při rozhovorech s jednotlivými fázemi (resp. jejich projevy) počítat.

2. Doprovázení nemocných

„Doprovázení je činnost ve prospěch nemocného, při níž mu je nabízena lidská pomáhající blízkost v míře, která je mu příjemná a ve které je plně respektován ve své jedinečnosti.“⁸

Jde tedy především o lidskou blízkost, která může být vyjádřena různými způsoby. Tato formulace doprovázení od doc. Opatrného též zdůrazňuje míru a hranici, kterou si nemocný určuje sám, aby mu byla příjemná.

Je v ní vyjádřen i respekt k jedinečné cestě každého člověka. V této souvislosti je vhodné se dotknout otázky slavení svátostí, která se stává více naléhavou zvláště u umírajících. V případě praktikujících věřících je tato služba vítaná a potřebná, ale není to jediná cesta ke spáse pro všechny. V každé situaci je nutné respektovat jedinečnost a vůli pacienta. Omezování duchovní služby jen na svátostné úkony by bylo velkým zúžením duchovní péče. Cesta ke spáse by měla „stát na víře v Boží zachraňující moc a hlubokém přesvědčení o Božím milosrdenství, přesahujícím lidské možnosti a představy“.⁹

K tomuto tématu se vyjadřuje i Benedikt XVI. ve své encyklice *Deus caritas est*. Varuje před zneužitím situace oslabeného (nemocného) k prosazení vlastních cílů, byť ušlechtilých. „Láska je nezištná a neuplatňuje se proto, aby sloužila k dosažení nějakých jiných cílů... ve své čistotě a nezištnosti je tím nejlepším svědectvím vydávaným Bohu...“

⁷ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 133.

⁸ OPATRŇÝ, Aleš. *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017, s. 129.

⁹ OPATRŇÝ, Aleš. *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017, s. 130.

Bůh je láska (srov. 1 Jan 4,8) a zpřítomňuje se právě v okamžicích, v nichž se nekoná nic jiného než láska.“¹⁰

Tento text zároveň objasňuje hlavní poslání nemocničních kaplanů, kterým je být svědky Boží lásky, především svými postoji a chováním. Láska sama je ve své čistotě a nezištnosti tím nejlepším svědectvím. Její projevy mohou být různé, přizpůsobené pacientovi i situaci, ve které se nachází. Kaplan by měl být kreativní a přemýšlet o způsobech, jak konkrétnímu člověku lásku projevit. To je dle mého výkladu i obsahem pojmu lidská pomáhající blízkost a podstatou kaplanské práce.

2.1. Doprovázející

V této kapitole navážu na výše uvedené a zaměřím se na doprovázejícího. Pokusím se vystihnout jeho základní kompetence při vědomí, že jejich následující seznam je ideálem, ke kterému by se doprovázející měl pokoušet směřovat.

Doprovázející, v kontextu této práce nemocniční kaplani, ale v širším kontextu kdokoliv, kdo jde s nemocným kus cesty, by měli v první řadě, jak již bylo uvedeno, respektovat životní cestu nemocného. Měli by k němu mít bezpodmínečnou úctu a měli by být schopni jeho bezpodmínečné akceptace.

S tím souvisí schopnost unést neutěšenou situaci nemocného, neuhýbat před jeho stížnostmi, stesky, smutky, obavami, být s bezmocnými bezmocní.¹¹ Doprovázející by měl být schopen spolu-cítění, což je víc než soucítění a zahrnuje i spolu-bytí.¹² Měl by být autentický, upřímný a emocionálně vřelý. Doprovázející je ten, kdo ví, že se při tom změní.¹³

Zároveň by se měl umět oprostít od sebe sama, aby mohl být otevřený pro problémy nemocného a nezatěžoval ho svými. K tomu patří i schopnost sebereflexe,

¹⁰ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*. Praha: Nakladatelství Paulínky, 2006, s. 48-49.

¹¹ OPATRŇÝ, Aleš. *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017, s. 134-135.

¹² KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 34.

¹³ PERA, Heinrich, WEINERT, Bernd. *Nemocným nablízku: jak pomáhat v těžkých chvílích*. Praha: Vyšehrad, 1991, 133.

kteřá je pro doprovázení nutná. Je potřeba vědět, čeho se sám bojí, co se v něm děje, atd., aby si to své neprojektoval do nemocného.

Měl by umět naslouchat a dobře klást otázky, být trpělivý a nebránit nemocným nařikat a bědovat. Možnost vyprávět o svých starostech nemocné osvobozuje, ulehčuje jim a odbourává agresi. Pro pomoc vidět věci z odstupu je užitečné umět být někdy i věcný a neutrální. Cílem doprovázení je pacientovo přijetí (situace, omezení, i sebe a svého života).

Také musí sám mít kde čerpat, aby mohl nemocným dávat. V případě kaplana tedy pečovat také o svůj duchovní život. Kaplanovi by neměla chybět „prvotní důvěra“, že jsme všichni Božím obrazem, Bůh nás drží a jsme jím nesení, tudíž není vše na něm, protože to by dlouhodobě nemusel unést.

Jen krátce doplním, čeho by se doprovázející měl rozhodně vyvarovat. Neměl by jednat s nemocným z pozice nadvlády, autoritativně, neměl by být direktivní, nutit nemocného k něčemu (ani v nejlepší úmyslu), přebírat za něj zodpovědnost a neměl by jej hodnotit.¹⁴

2.2. Nemocniční kaplan

Nemocničním kaplanem „se rozumí osoba (muž nebo žena), která poskytuje duchovní péči pacientům, personálu a návštěvníkům, řídí práci dobrovolníků v oblasti duchovní péče a zajišťuje kontakt s duchovními ostatních církví podle přání pacienta.“¹⁵

Výše uvedená stručná definice se nachází v Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví z r. 2006. V metodickém pokynu ČBK pro službu nemocničních kaplanů nalezneme obšírnější vymezení pojmu, kde je nemocniční kaplan „mezinárodně užívané označení osoby, která vykonává duchovní službu ve zdravotnickém zařízení. Jedná se o duchovní i laiky, muže i ženy. Působí na základě pověření církve a smlouvy s nemocnicí. Nabízí nemocným osobní setkání a rozhovor, lidskou blízkost a

¹⁴ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 34-35.

¹⁵ *Metodický pokyn o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb*. 2017. in: Věstník MZČR

doprovázení. Pomáhá pacientům hledat cesty, jak důstojně zvládat obtížnou situaci nemoci a umírání, překonávat osamění a podporovat růst ve víře, naději a lásce...“¹⁶

V metodickém pokynu z r. 2017 nalezneme ještě další rozšíření již citovaného. Duchovní péče pomáhá „při řešení osobních, existenciálních, spirituálních, etických, morálních otázek a potřeb. Tato služba má neevangelizační charakter. Cílem i obsahem duchovní péče je pastorační pomoc potřebným... bez rozdílu. Je vykonávána zásadně neasertivním, empatickým přístupem, s úctou k jejich důstojnosti, s respektováním jejich osobního přesvědčení, v kontextu a porozuměním pro jejich životní situaci.“¹⁷

Jak jsem již uvedla, specifikum kaplanů není v prezentování víry v Boha slovy, ale svým postojem a chováním by měli být svědky Boží bezpodmínečné lásky, milosrdenství a naděje.

Zdroje takového postoje lze nalézt již v dokumentech II. Vatikánského koncilu. „Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu.“¹⁸

K takovému postoji se připojuje i papež František, který „vidí církve jako polní nemocnici po bitvě“.¹⁹ Ve své exhortaci *Evangelii gaudium* píše, že „církve musí zasvěcovat svoje členy – kněze, řeholníky a laiky – do „umění doprovázet“, aby se všichni neustále učili zouvat si opánky z nohou před posvátným územím druhého (srov. Ex 3,5). Musíme dát své cestě ozdravný rytmus spřízněnosti uctivým pohledem plným soucitu.“²⁰ Kaplan je tedy také ten, kdo si s láskou „zouvá opánky před posvátným územím druhého“.

¹⁶ METODICKÝ POKYN ČBK PRO SLUŽBU NEMOCNÍČNÍCH KAPLANŮ, 2022, s. 1.

<<https://kaplan-nemocnice.cz/wp-content/uploads/2023/03/Methodicky-pokyn-pro-sluzbu-nemocnicnich-kaplanu-1.pdf>>

¹⁷ *Metodický pokyn o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb*. 2017, s. 3. in: Věstník MZČR <http://spcp.prf.cuni.cz/photos/PDF/81_18_vestnik.pdf>

¹⁸ *Gaudium et spes, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě*, čl. 1. in: DRUHÝ Vatikánský KONCIL. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995.

¹⁹ ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. *Církev je jako polní nemocnice, soudí František po roce v úřadě*. (1.2.2023) [2014-03-13]. <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/frantisek-slavi-rok-na-papezskem-stolci.A140313_115205_zahranicni_btw>

²⁰ Papež František. *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014, 169.

3. Láska

V této kapitole bych se věnovala lásce, která by měla být jádrem duchovní péče kaplana, a zároveň je duchovní potřebou, která je společná všem lidem bez rozdílu. Touha po lásce, touha milovat a být milován může být v nejširším smyslu společným jmenovatelem duchovních potřeb, které mohou být jinak velmi individuální.²¹

Láskou se zde myslí láska „agapé“. Sloveso agapan (ἀγαπάω) znamená v řečtině Septuaginty lásku celou bytostí, obětavou, směřující ke konečné záchraně milovaného.²² Je to láska, která se projevuje starostí o druhého a péčí o něho, která usiluje o štěstí milované bytosti.²³

Popis takové lásky lze najít v listě apoštola Pavla: „Láska je trpělivá, je laskavá, láska nezávidí, láska se nevychloubá ani nepovyšuje; není hrubá, nehledá svůj prospěch, není vznětlivá, nepočítá křivdy, není škodolibá, ale raduje se z pravdy; všechno snáší, všemu věří, vždycky doufá, všechno vydrží. Láska nikdy neskončí...“ (1. Kor 13,4-8a).

Křesťanská antropologie vysvětluje důvod této lidské touhy tak, že člověk byl stvořen z lásky a pro lásku Bohem k jeho obrazu a podobě, přičemž Bůh sám je Láskou (viz 1. Jan 4,7-21²⁴). Člověk byl stvořen k obrazu²⁵ Boží Trojice – tří osob, které se navzájem milují.²⁶

Pro doprovázejícího to znamená, že možná to nejdůležitější, co může pro nemocného udělat, je „milovat“. Jak jsem již uvedla dříve, nemusí to být záležitost slov, ale především chování a postoje, se kterým za ním přichází. Takový postoj zahrnuje bezpodmínečné přijetí, laskavost, vnímavost pro potřeby druhého, atd.

²¹ SVATOŠOVÁ, Marie. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012, s. 41-42.

²² POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 219.

²³ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*. Praha: Nakladatelství Paulínky, 2006, s. 12.

²⁴ 1 Jan 4,7-8.16: „...láska je z Boha. Každý, kdo miluje, se narodil z Boha a zná Boha. Kdo nemiluje, nezná Boha – vždyť Bůh je láska... Kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm.“

²⁵ „Obraz Boží v sobě také odráží hodnotu lidského života, takže ve jménu Božího obrazu není možné zabít bratra či člověka. Má tedy i etickou valenci, viz Gn 9,6: „Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita, neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím.“

In: BROŽ, Prokop. Skripta k teologické antropologii, část druhá: *Člověk stvořen v Ježíši Kristu, jednorozeném Synu k Božímu obrazu a podobě*, s. 4.

²⁶ Dalším důležitým konstitučním prvkem člověka vyplývajícím ze stvoření k obrazu Božímu jako Trojice je touha po společenství.

3.1. Prikázání lásky (teologický exkurz)

V Bibli najdeme dvojí prikázání lásky, které je v Novém zákoně označeno za největší ze všech, a tím je: „*Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, ze vši své síly a celou svou myslí,*“ a „*Miluj svého bližního jako sám sebe.*“ (Lk 10,27). Toto prikázání se může stát způsobem, jak lze přistupovat k nemocným.

Přestože by se mohlo zdát, že co se týče nemocných, tak by stačila jen druhá část prikázání o milování bližního jako sebe, v tomto prikázání spolu láska k Bohu a člověku tak úzce souvisí, že je není možné oddělit. Láska k Bohu předchází milování bližního, protože je v ní možné nalézt zdroj pro lásku k bližnímu.

Už ve Starém zákoně je Bůh tím, kdo miluje člověka jako první a lidská láska k Bohu je jen odpovědí na tuto předcházející Boží lásku. Bůh je ten, kdo svou lásku prokazuje tím, že pečuje o svůj lid, vyvádí jej z Egypta, stará se o něj na poušti, atd. V Novém zákoně je tento Boží postoj k lidem zosobněn v Ježíši a jeho láska je vystupňována až k sebevydání. Pokud člověk zakusí, že je Bohem tolik milován, může lásku opětovat a vznikne vztah, ze kterého je možné čerpat lásku i na milování sebe a bližních.

Obě části prikázání jsou rovnocenné, mají stejnou závažnost. Předepisují však jinou míru: vůči Bohu je to bezvýhradnost, u bližního je mírou – jako sám sebe, ne více, ne méně.²⁷ Když miluji Boha absolutně, mám svobodu milovat druhé pro to, čím jsou – ve vztahu k němu.²⁸

Jako sám sebe může také znamenat, že člověk je schopen milovat druhého jen tehdy, když miluje sebe. A sebe miluje, když se cítí být milován bezpodmínečně a sama pro sebe. Tak nás miluje Bůh v Ježíši.²⁹

²⁷ MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2011, s. 377.

²⁸ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*, Praha: Paulínky, 2009, s. 493.

²⁹ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2011, s. 401.

V Janově evangeliu nacházíme „nové přikázání“, které dává Ježíš svým učedníkům. Mají se navzájem milovat, jako on miloval je (J 13,34-35). Nové na něm je, že zdrojem, vzorem a mírou lásky se stává sám Ježíš. „*Tou láskou, kterou jsem já miloval vás, tou se navzájem milujte vy.*“ Ježíšova láska k učedníkům vstupuje do jejich vzájemné bratrské lásky, proto pak mezi nimi proudí jeho samotná láska, a ne pouze její napodobení.³⁰

Ježíš je živým příkladem Boží lásky a podobně jeho učedníci mají být živým příkladem Ježíšovy lásky.³¹ Ti mohou být takové lásky schopni jen díky tomu, že jím byli předem milováni.³² Stejně jako Ježíš přijímal hříšníky (Lk 15,2),³³ protože věděl, že se člověk může opravdu změnit jen tehdy, když **nejprve** zakusí lásku,³⁴ může bezpodmínečně milovat, když je tak sám milován. Schopnost milovat je často formována tím, nakolik člověk lásku zakouší. Miluje tak, jak byl sám milován. Ježíš přijímá a miluje své učedníky takové, jací opravdu jsou: slabé, nechápavé, i když ví, že ho zradí nebo zaprou. Uvědomění si tak velké lásky motivuje k proměně života.³⁵

Nové přikázání lásky se objevuje u Jana znovu ještě v 15. kapitole, kde navazuje na metaforu o vinném kmeni. Ta ukazuje způsob, jak je možné toto přikázání lásky uskutečňovat, kde lásku čerpat, aby bylo možné ji předávat dál. Metafora ukazuje, že pro přinášení plodů je pro výhonky zásadní spojení s kmenem, jímž je sám Ježíš. Bez tohoto spojení není možné nést ovoce, výhonek usychá a je hozen do ohně. Pokud z tohoto vztahu žije, přináší ovoce lásky.³⁶

Tento aspekt se stává zvláště důležitým u kaplanů. Člověk nemůže žít výlučně v obětující se lásce. Nemůže stále jen obdarovávat, musí také přijímat. Když chce darovat lásku, musí také sám lásku přijímat jako dar. Může se stát pramenem, z něhož

³⁰ SCARANO, Angelo: <https://www.pastorace.cz/Kazani/5-nedele-velikonocni>

³¹ Mezinárodní biblická společnost. *Průvodce životem: Jan*, Praha: Luxpress, 1995, s. 51.

³² PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 141.

³³ Lk 15,2: „Farizeové a znalci Písma si ale stěžovali: „On přijímá hříšníky a jí s nimi!“

³⁴ MÁNEK, Jindřich. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972, s. 84.

³⁵ Mezinárodní biblická společnost. *Průvodce životem: Jan*, s. 53.

³⁶ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. Praha: Zvon, 1993, s.120.

prýští proudy živé vody (srov. Jan 7,37–38), ale musí se sám stále znovu napájet z onoho prvního a původního zdroje, jímž je Bůh.³⁷

V 1 Jan 4,11 čteme: „*Milovaní, jestliže Bůh takto miloval nás, musíme i my milovat jedni druhé...Když ale milujeme jedni druhé, Bůh v nás přebývá...*“ Poznání Boží lásky zavazuje milovat druhé. Opět je zde užito sloveso *agapan* (ἀγαπάω), nejde tedy o lidskou lásku, kterou by člověk ze sebe musel vši silou dostávat, ale o projevy Boží lásky, která je ovocem Ducha svatého (a tedy darem). Na člověku je tedy pouze zůstávání v Bohu, aby se srdce mohlo stát „přetékajícím kalichem“ (Ž 23,5b), z něhož se Boží láska rozlévá k bližním.³⁸ „Kdo někoho miluje, chce jeho dobro.“³⁹ Láska žije všude tam, kde chce někdo dobro.

Janův list pokračuje ve v. 16 slovy: „*A my jsme poznali lásku, kterou k nám Bůh má, a uvěřili jsme jí. Bůh je láska. Kdo přebývá v lásce, přebývá v Bohu a Bůh v něm.*“ Nestačí jen věřit, že Bůh existuje, jde o to uvěřit v Boží lásku. Víra začíná tam, kde se člověk setká s živým Bohem a pozná jeho lásku. Teprve setkání s Boží láskou vede k přebývání člověka v Bohu a Boha v člověku.⁴⁰

„*My milujeme, neboť on první miloval nás.*“ (1 Jan 4,19). Bůh nenařizuje cit, který by člověk musel sám v sobě probudit. Bůh sám nejdříve miluje, dává spatřovat a zakoušet svou lásku a na základě toho, že miluje jako „první“, se může jako odpověď rodit láska také v člověku.

Setkání s viditelnými projevy Boží lásky může probudit cit radosti. Ten se může stát nádhernou počáteční jiskrou, ale není to plnost lásky. Postupně se zapojuje i vůle a intelekt a „ano“ lidské vůle vůči jeho vůli sjednocuje intelekt, vůli i cit ve vše zahrnujícím úkonu lásky. Zralost lásky se vyznačuje tím, že zahrnuje všechny schopnosti člověka v jeho celistvosti.⁴¹

³⁷ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 14.

³⁸ KUBOVÝ, Jaroslav. Pozvání k společenství s Bohem a lidmi, s. 69-70.

³⁹ Tomáš Akvinský: I. q. 20. art. 1. ad 3.

⁴⁰ KUBOVÝ, Jaroslav. Pozvání k společenství s Bohem a lidmi, s. 73

⁴¹ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 25-26.

Fakt, že Bůh miluje jako první, uschopňuje člověka k nezištné lásce (nakolik je jí jako člověk schopen). Člověk může milovat bližního láskou založenou na tom, že je sám Bohem bezpodmínečně milován. Je pak ve vztahu svobodnější a může dávat to, co bližní opravdu potřebuje. „Nejde o lásku citovou, ale o věcné jednání ve prospěch druhého.“⁴² To nevyklučuje, že očekává od druhého zpětnou vazbu (stejně jako Bůh), aby vztah fungoval, musí chtít oba.

Dvojí přikázání lásky je tedy vlastně pozváním, aby člověk otevřel srdce a vešel do onoho silového pole lásky, jímž je Bůh sám a pokud pozvání přijme a vejde, stává se jeho pokračováním. Ve „svatém koloběhu lásky“ se dělí s ostatními o to, co vděčně přijímá shůry.⁴³ V tomto principu vidím vzor a ideál kaplanské služby.

3.2. Deus caritas est

Benedikt XVI. ve své první encyklice *Deus caritas est* velmi výstižně a nadčasově vyjádřil vztah mezi láskou k Bohu a bližnímu a jeho praktické využití v mezilidských vztazích.

Ukazuje, že láska k bližnímu ve smyslu, jak ji najdeme v Bibli a jak ji představuje Ježíš, je s Bohem uskutečnitelná. Spocívá v tom, že člověk může milovat v Bohu a s Bohem dokonce i osobu, která mu není příjemná, nebo kterou třeba ani nezná. „To se může dít jedině na základě niterného setkání s Bohem, setkání, které se stalo jednotou vůle a dospělo až k tomu, že se týká i citu.“ Pak se člověk učí hledět na osobu toho druhého už nejen svými očima a skrze své pocity, ale z pohledu Boha. Jeho přítel je mu pak také přítelem. Nezávisle na tom, jak se mu ten druhý navenek jeví, vnímá jeho vnitřní očekávání projevu lásky a pozornosti, který mu může poskytnout, protože na něj hledí Kristovými očima, a tak mu může dát mnohem více než to, co je navenek nezbytné. Může jej obdařit pohledem lásky, který druhý tolik potřebuje.

Tady se projevuje nezbytné propojení mezi láskou k Bohu a láskou k bližnímu. Jestliže člověku v životě schází kontakt s Bohem, pak je schopen v tom druhém vidět jen

⁴² POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 219.

⁴³ HOŠEK, Pavel. *Láska jako přikázání?* <http://www.katyd.cz/clanky/prilohy/laska-jakoprikazani.html>

druhého a nedokáže v něm uznávat Boží obraz. Na druhou stranu pokud člověk ve svém životě kompletně nedbá na pozornost vůči druhému a chce být pouze „zbožný“ a stačí mu naplňovat své „náboženské povinnosti“, pak vysychá také vztah k Bohu, který je pak pouze „korektní“, ale bez lásky. Jedině ochota vycházet vstříc bližnímu a projevovat mu lásku činí člověka vnímavým také vůči Bohu. Služba bližnímu mu pak otevírá oči vůči tomu, co Bůh koná pro něj, i vůči tomu, jak jej Bůh miluje. Svatí čerpali svou schopnost milovat bližního stále novým způsobem ze setkávání s Pánem. Z druhé strany pak toto setkávání nabývalo svou opravdovost i hloubku právě ve službě těm druhým.

„Láska k Bohu a láska k bližnímu jsou neoddelitelné, jsou jediným přikázáním. Obojí však žije z předcházející lásky Boha, jenž si nás zamiloval jako první. Proto také platí, že se nejedná o nějaké zvenku přicházející „přikázání“, které by po nás chtělo něco nemožného, nýbrž o vnitřní zakoušení darované lásky, lásky, která kvůli své vlastní povaze musí být následně sdílena druhým. Láska roste skrze lásku. Láska je „božská“, protože pochází od Boha a sjednocuje nás s Bohem.“⁴⁴

4. Otázka smyslu utrpení

Ještě než se budu věnovat tomu, jak se láska projevuje v praxi nemocničních kaplanů, nemohu vynechat zamyšlení nad smyslem utrpení, se kterým se kaplani setkávají velmi často.

4.1. Hledání smyslu

Konfrontace s utrpením a bolestí vede k přemýšlení nad otázkami po jejich smyslu, ke snaze zaujmout k existenci utrpení nějaký postoj a najít pro něj nějaké vysvětlení, protože „nesmyslné utrpení je nejtěžší formou utrpení, vede k zoufalství, zatímco podaří-li se nalézt jeho smysl, dá se lépe unést.“⁴⁵ Pokud víme, k čemu je dobré to, co děláme nebo prožíváme, dává nám to sílu vše lépe zvládnout. Nietzsche to vyjádřil výstižně: „Kdo má proč žít, unese téměř každé jak.“⁴⁶

⁴⁴ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 27-28.

⁴⁵ SCHULZ, W. *Seelsorgepraxis*. Berlin: Ev. Verlaganstalt, 1981, s. 50. In: KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 59.

⁴⁶ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 59.

Biblickým příkladem nalezení smyslu utrpení může být například apoštol Pavel, který ve svých listech píše, že mu byl dán do těla „osten“, o kterém sice nevíme, co jím přesně bylo, ale Pavel Boha třikrát prosil, aby ho jej zbavil. Přestože se tak nestalo, Pavel v něm pro sebe smysl našel. Píše, že ho jeho „osten“ sráží, aby se nepovyšoval, že v jeho slabosti se o to více může projevit Boží síla a nakonec říká, že „právě když je sláb, tak je silný.“ Ne svojí silou, ale mocí Kristovou, která na něm díky jeho slabosti může spočinout (2 Kor 12,7-10).⁴⁷

Na jiném místě Pavel píše, že se můžeme „chlubit i souženými, neboť víme, že soužení působí vytrvalost, vytrvalost spolehlivost a spolehlivost naději.“⁴⁸ Neboli utrpení může člověka paradoxně i posilovat a vést k naději. Tento postoj je Pavel zřejmě schopen zaujmout proto, že na utrpení nahlíží nejen v souvislosti časného, ale i věčného života, a tato perspektiva pohled na něj mění. Je přesvědčen, že „nynější utrpení nejsou srovnatelná se slávou, která se na nás má zjevit.“ (Řím 8,18). Pavel má cíl, ke kterému směřuje⁴⁹, a vše, co se cestou k němu stane, mu může napomáhat jej dosáhnout.⁵⁰

Ovšem nalezení smyslu utrpení tak, jak se to podařilo svatému Pavlovi, není nikterak jednoduché. Může být inspirací pro věřící křesťany, kteří hledají v Písmu (jako Božím slově) oporu, ale ani pro ně není samozřejmé, že naleznou svůj vlastní a jedinečný smysl. Jeden univerzální smysl pro všechny neexistuje. Každý trpící člověk hledá svůj konkrétní a individuální smysl, který je ale někdy schopen nahlédnout až zpětně, třeba až po skončení nejtěžší fáze, když už má alespoň trochu odstup, dívá se na věci z nadhledu a vidí je jako celek.

⁴⁷ 2 Kor 12,7-10: „A abych se nepovyšoval pro výjimečnost zjevení, jichž se mi dostalo, byl mi dán do těla osten, posel satanův, který mne sráží, abych se nepovyšoval. Kvůli tomu jsem třikrát volal k Pánu, aby mne toho zbavil, ale on mi řekl: „Stačí, když máš mou milost; vždyť v slabosti se projeví má síla.“ A tak se budu raději chlubit slabostmi, aby na mně spočinula moc Kristova. Proto rád přijímám slabost, urážky, útrapy, pronásledování a úzkosti pro Krista. Vždyť právě když jsem sláb, jsem silný.“

⁴⁸ Řím 5,3: „A nejen to, chlubíme se i souženými, neboť víme, že soužení působí vytrvalost, vytrvalost spolehlivost a spolehlivost naději

⁴⁹ Fp 3,12-14: „...ženu se vpřed, abych přece jen uchvátil to, k čemu jsem byl uchvácen Kristem Ježíšem...zapomínaje na to, co je za mnou, vztahuji se k tomu, co je přede mnou. Ženu se k cíli, k vítězné odměně Božího nebeského povolání v Kristu Ježíši.“

⁵⁰ Řím 8, 28: „Víme, že těm, kdo milují Boha, všechno (nebo v některých rukopisech: Bůh za všech okolností) napomáhá k dobrému...“

S hledáním smyslu může trpícímu pomoci další osoba, ale nemůže mu vnucovat svoji představu, proč se dané věci dějí a k čemu jsou dobré. Ona je totiž také konfrontována s utrpením druhého, snaží se jej pro sebe nějak vysvětlit, ale někdy může svým vlastním výkladem způsobit spíše více škody než užitku. V tomto ohledu je třeba nejvyšší opatrnosti a úcty k druhému, protože nikdo „nechodil v jeho mokasínech,“⁵¹ a proto těžko může tvrdit, že rozumí situaci a smyslu trápení druhého. Při hledání smyslu utrpení je také možné sejít z cesty a vykonstruovat nepravý, falešný smysl, který může souviset s obrannými mechanismy, které si člověk vytváří. Takový smysl může také pomoci lépe utrpení nést, ale často jen dočasně.⁵²

Někdy ale není možné z nejrůznějších důvodů žádný smysl nalézt. Pak se doporučuje se o to za každou cenu nesnažit. V takové situaci je nejdůležitější zůstat i tak s trpícím, neopouštět ho a sdílet spolu s ním jeho tíži, aby v utrpení a bezmoci nezůstával sám. Takový vztah může pomoci unést i nesmyslnost utrpení.⁵³

4.2. Existence utrpení

Mnozí trpící i jejich blízcí se zabývají otázkami, proč vůbec utrpení existuje, proč se přihodilo právě mně, kdo za něj může, zda není trestem za něco, co člověk v životě nezvládl. Pokusů o odpovědi na takové otázky je řada.

C. S. Lewis v knize *Problém bolesti* uvádí svůj názor, že ze čtyř pětín je vysvětlením lidského utrpení skutečnost, že lidé jsou zlí a navzájem si škodí. Lidé, ne Bůh, vymysleli zbraně, otroctví, války, atd. Přesto však existuje mnoho utrpení, za které lidé nemohou.⁵⁴ Je tedy otázka, jak si vysvětlit jeho původ a jak skutečnost utrpení skloubit s představou Boha.

Mnoho lidí věřících v Boha si v konfrontaci s utrpením klade otázku, jak je možné, že dobrý⁵⁵ Bůh dopustí tolik zla a utrpení. Někteří si tuto skutečnost vysvětlují

⁵¹ Indiánské přísloví: „Nesud'te člověka, dokud neujdete míli v jeho mokasínech.“ x „Člověka nepoznáš, pokud měsíc nechodíš v jeho mokasínech.“

⁵² KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 59.

⁵³ SCHULZ, W. *Seelsorgepraxis*. Berlin: Ev. Verlaganstalt, 1981, s. 50. In: KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 59.

⁵⁴ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. Praha: Návrat domů, 1998, s. 71.

⁵⁵ V Bibli je Bůh je nazván přímo láskou, viz 1 Jan 4,16: „...Bůh je láska. Kdo přebývá v lásce, přebývá v Bohu a Bůh v něm.“

tak, že Bůh trestá jako trestají i milující rodiče své děti pro jejich dobro, když je vychovávají. Chrání je, aby si neublížily, odeprou jim něco, co chtějí, občas je potrestají, aby pochopily, že se dopustily nějaké chyby. Lze také použít i podobné přirovnání ze života: k operaci, která může momentálně vypadat jako mučení, ale jejím smyslem je člověku dlouhodobě pomoci.

Utrpení může mít i očištný charakter, dle slov rabína Josepha B. Sloveitchika, ortodoxního židovského učitele: „Utrpení přichází, aby člověka zušlechtilo, aby očištilo jeho myšlenky od pýchy a povrchnosti, aby rozšířilo jeho obzory. Smyslem utrpení je náprava toho, co je v člověku špatné.“⁵⁶ Je možné jej tak chápat,⁵⁷ ale záleží to na postoji, který člověk k utrpení zaujme. Zda jej přijme jako výzvu ke změně. Je jen příležitostí, které může, ale nemusí být využito.⁵⁸ Takové vysvětlení ale nezahrnuje například případy úmrtí malých dětí a mnoho podobných.

Také není pravidlem, že by utrpení vedlo vždy k zušlechtění, protože někdy tomu může být právě naopak. Zbožná slova o tom, že Bůh nenaloží na člověka víc, než je schopen unést, slyšíme často od lidí, kteří sami utrpením neprošli (nebo alespoň ne takovým), protože jinak by si tím možná nebyli tak jistí. Mnoho lidí pod tíhou utrpení padá, zahořkne, začne závidět, zkrátka ve zkoušce neobstojí.

Rabínu Kurshnerovi, který je autorem knihy „Proč se zlé věci stávají dobrým lidem,“ se narodil syn s progerií (nemoc „rychlého stárnutí“), který ve svých čtrnácti letech zemřel. Jako jeho otec se vyrovnával s faktem existence utrpení a zároveň představou spravedlivého a milujícího Boha.

Dochází k závěru, že různá vysvětlení existence utrpení jsou založena na předpokladu, že příčinou utrpení je Bůh. To tak ovšem být nemusí. Některé zlé věci, které se stávají, mohou být jen důsledkem nešťastné náhody a ne Boží vůle. Nemyslí si, že by zlo a utrpení pocházelo od Boha a nečiní ho za něj zodpovědným. Jeho existenci zdůvodňuje tak, že přestože je Bůh dobrý a nerad nás vidí trpět, nemůže udělat všechno. Život je nespravedlivý. Bůh není například zdrojem infarktů, ty mohou být pouze reakcí

⁵⁶ KUSHNER, Harold S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha: Portál, 2005, s. 30.

⁵⁷ viz „...těm, kteří milují Boha, **všechno** napomáhá k dobrému.“ (Řím 8,29)

⁵⁸ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991, s. 63.

přírody na přetěžování organismu. Nezpůsobuje tragédie ani jim nebrání, ale pomáhá lidem tím, že je povzbuzuje, aby si pomáhali. „Lidé jsou Boží řečí,“ jak řekl jeden chasidský rabín. Na konci knihy se otázka proč (se něco stalo) mění v otázku, jak na to budeme reagovat, co uděláme, když už se to stalo.⁵⁹

Stejnou otázku řeší ve své knize *Kde je Bůh, když to bolí* Philip Yancey. Tvrdí, že Kurshner ve své knize vyslovil to, čemu mnoho lidí chtělo věřit, že Bůh by chtěl pomoci, ale nemůže. Nezpochybňuje Boží lásku, ale Jeho moc. S takovým názorem Yancey nesouhlasí a dokládá to rozbořením starozákonní knihy Jób, která se celá zabývá nespravedlivým utrpením spravedlivého Jóba.

Zaměřuje se na kapitoly 38 – 42, které tvoří velkolepá Boží řeč o divech Bohem stvořené přírody, která má být odpovědí na Jóbovy nářky. Bůh se Jóba ptá: „Kde jsi byl, když jsem zakládal zemi? Pověz, víš-li něco rozumného o tom.“ (Job 38,4). Ptá se ho, zdali je tak moudrý, aby řídil svět, zda je tak mocný, aby napodobil Boží skutky. Jób nakonec kapituluje slovy: „Jsem příliš nicotný... Uznávám, že všechno můžeš a že žádný záměr tobě není neproveditelný. Kdo smí nerozvázně zatemňovat úradek Boží? Ano, hlásal jsem, čemu jsem nerozuměl. Jsou to věci pro mě příliš divuplné, které neznám.“ (Job 40,4 – 42,3)

Yancey tyto verše interpretuje tak, že Bůh vlastně Jóbovi říká, že nemá představu, o čem mluví. Bůh nevysvětluje původ utrpení, protože by to bylo jako „vysvětlovat Einsteina například slimákovi“. Bůh po Jóbovi chce, aby převzal zodpovědnost za svoji reakci, což je jediná oblast, kterou má ve své moci. Tedy zaměnit otázku: „Proč se to stalo?“ za „Jak na to mám reagovat?“⁶⁰

Nakonec tedy dochází k podobnému závěru jako rabín Kurschner. Na otázku, proč se něco stalo, často není možné nalézt odpověď, ale je možné na to, co se stalo, nějak reagovat, zaujmout k tomu nějaký svůj vědomý postoj. Ten je projevem vnitřní svobody, která zůstává každému člověku i v případě, když je ta vnější svoboda velmi

⁵⁹ KUSHNER, Harold S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha: Portál, 2005, s. 134-136.

⁶⁰ YANCEY, Philip. *Kde je Bůh, když to bolí?* Praha: Návrat domů, 2003, s. 83-85.

omezená (například v důsledku nemoci či jiného prožívaného utrpení). Neboli realizovat postojoyé hodnoty, o kterých mluví V. E. Frankl.

4.3. Význam utrpení

Každé utrpení něco vyvolá, někam nás vede. Frankl říká, že „utrpení samo o sobě smysl nemá, ale to, jak s ním zacházíme, ano.“ Bolest může být proměněna, její hodnota není v ní samé, ale v tom, co z ní můžeme vytvořit, nemusí být nesmyslná. Díky utrpení se můžeme (ale samozřejmě také nemusíme) stát lepšími lidmi.

Původním Božím záměrem nebylo, aby člověk trpěl, proti utrpení a nemoci vystupoval i Ježíš. Přesto často až právě v utrpení, ne-moci a slabosti člověk může zahlédnout důležité a podstatné věci, které by jinak neviděl – pravdu o sobě, svých blízkých i o podstatě života. V tom může mít utrpení svůj zprostředkovaný význam.⁶¹

V současné době jsme ale obklopeni nechutí a neschopností moderního člověka trpět, popřípadě být na blízku trpícímu a doprovázet ho. Může to být „důsledek pragmatismu lidí, všeobecně sdílené touhy po klidu a snahy každé utrpení a bolest co nejrychleji odstranit. Vzniká tak mylný dojem, jako by utrpení do současné doby ani nepatřilo. V atmosféře současnosti působí totiž jako dokonalý anachronismus, a to i přesto, že ho paradoxně kolem sebe vidíme tolik.“ Odmítání reality utrpení v životě současného člověka může vést k tomu, že lidský život a vztahy ztrácejí svou charakteristickou hloubku.⁶²

Krize, bolest nebo utrpení představuje nezaměnitelný, i když mnohdy velmi bolestný přínos pro kvalitu našeho života. Nejedná se o pohyb v kruhu, i když to tak může někdy vypadat, ale spíše po jakési spirále, jež stoupá. Díky překonaným krizím člověk roste, dotváří svůj hodnotový systém a naučí se lépe rozlišovat mezi věcmi podstatnými a nepodstatnými. Jedno ze starých přísloví říká, že „utrpení je rychlý kůň na cestě poznání.“ Umožňuje lidské zrání a může být událostí v životě člověka, ze které lze těžit lidskost, pokoru a životní moudrost.⁶³

⁶¹ <https://www.vira.cz/texty/glosar/smysl-nemoci-a-utrpeni>

⁶² JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 129.

⁶³ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 128.

Otázka smyslu utrpení je tedy pořád otázkou otevřenou. Všechny nastíněné odpovědi jsou relevantní, ale nelze z nich vytvořit jednu univerzální uspokojivou odpověď na vše. Člověk stojí vždy znovu před jedinečnou situací, jedinečným člověkem s jeho jedinečným životním příběhem a hledá jeho jedinečný smysl. Může zažívat pocity bezmoci, třeba když se nedaří nenalézat odpovědi na otázky toho, kdo trpí. V těchto situacích je podstatné s bezmocí (svou i druhých) umět pracovat, neutíkat z ní pryč, jak člověku přirozeně velí pud sebezáchovy, ale dokázat s ní vydržet a unést ji. To, že v takovýchto stavech člověk nezůstává sám, ale může mít u sebe někoho, kdo je po jeho boku a doprovází jej, je zřejmě důležitější než mít odpovědi na výše uvedené otázky. Utrpení se tedy může stát také příležitostí k projevení soucitu mezi lidmi navzájem, lidé se stávají „Boží řečí“⁶⁴, pomáhají si, utrpení je stmeluje a probouzí v nich lásku, což může být také jeho sekundárním významem.

5. Nemocniční kaplanství v praxi

5.1. Úvod do praktické části

V praktické části práce bych chtěla porovnat mediální obraz nemocničního kaplanství s mými zkušenostmi z praxe nemocniční kaplanky ve FN Motol a doplnit je konkrétními kazuistikami. Cílem je zmapovat situaci nemocničních kaplanů v České republice, případně porovnat duchovní péči v Čechách a na Moravě. Zdrojem dat jsou články z elektronicky dostupných médií. Většinu tvoří rozhovory s kaplany z různých periodik, ale využila jsem i blogy, odborné články i studii Sociologického ústavu AVČR.

Hlavní výzkumná otázka tedy zní: Jaká je situace nemocničních kaplanů v České republice? Zahrnuje řadu dílčích otázek: čím se kaplani v praxi zabývají, co mohou nabídnout, jaké problémy ve své práci řeší, jaký je jejich vztah k pacientům a

⁶⁴ Viz výrok chasidského rabína z devatenáctého století, zdroj: KUSHNER, Harold S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha: Portál, 2005.

zdravotníkům, jaká témata se v jejich rozhovorech s pacienty objevují, jak do jejich práce zasáhl covid, jak se vyrovnávají se smrtí a beznadějí, atd.

Protože jsem jako výzkumný soubor použila články a rozhovory s nemocničními kaplany z různých periodik, zvolila jsem jako metodu analýzu takto získaných dat, nejde tedy o klasický kvalitativní výzkum.

5.2. Výzkumný soubor

Jako zdroj dat jsem použila 43 článků, převážně rozhovorů s nemocničními kaplany z let 2011-2023. Články se nachází v periodících, která jsou dostupná v elektronické formě, některé články jsou z webových stránek (např. Umírání.cz) nebo ve formě blogů. Některé vyšly i v tištěné formě, například studie „Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory“ nebo i odborný článek „Nemocniční kaplan-ka: Kdo to je, co dělá a s čím může pomoci“, který vyšel v časopise Sociální práce. Nejčastěji se ale rozhovory objevují v iDNES zpravodajství a regionálních denících. Velkou část také tvoří křesťanská nebo zdravotnická periodika, ale našla jsem i dva články v deníku Metro a jeden dokonce v Blesku. Názvy periodik seřazené podle roku vydání článku a s titulkem článku nalezneme v následující tabulce č. 1.

Rok	Zdroj	Titulek
2011	iDNES zpravodajství	Písecká nemocnice poskytuje pacientům duchovní péči
2015	iDNES zpravodajství	Kaplan z nemocnic slýchává smutné příběhy. Přesto nejsou nešťastní
2016	Český rozhlas	Nemocniční kaplan chodí ve speciálním obleku i za covid pozitivními pacienty
2017	Aktuálně.cz	Místo stetoskopu nosí Bibli. Pacient mě nechtěl, nakonec jsem ho oddával, říká nemocniční kaplan
2017	Sumpersko.net	Povolání: Nemocniční kaplanka
2017	Proglas	Nemocniční kaplan Marek Drábek: Neopouštím areál nemocnice, nízká návštěvnost pacientů tu byla vždy
2017	Katolický týdeník	V nemocnici má být kaplan

2017	Dingir	Psychedeličtí kaplani: nová forma duchovního doprovázení
2017	Proboha! křesťanská revue	Rozhovor: Někdy nezbyvá, než v té bezmoci s lidmi být, nic víc
2017	iDNES zpravodajství	Pomáhám nemocným hledat nový smysl života, říká nemocniční kaplanka
2018	Seznam zprávy	Na lůžku si lidé více uvědomují křehkost svého žití, říká nemocniční kaplanka
2018	MF Dnes	S pacienty řeším vztahy, smrt i budoucnost
2018	Proboha! křesťanská revue	Tomu, kdo je přizván – Zkušenost nemocničního kaplana
2018	Křesťanská revue	Moc kaplanské bezmoci
2018	Blesk	Smrt může být i osvobození: Nemocniční kaplan je s churavými do posledních chvil, vyprovází je
2019	Czech & Slovak Leaders	“Osobní zповěď O PANDEMII”
2019	Český rozhlas	Bojujeme o životy, ale místo intenzivní péče jsme teď paliativa, říká o situaci v nemocnicích kaplan
2019	Český rozhlas	V nemoci často vyvstanou otázky po smyslu života, říká nemocniční kaplanka Ludmila Petruj
2020	Vitalia.cz	Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan
2020	Metro	Někdy mám chuť se před umírajícím poklonit, říká nemocniční kaplan
2020	Deník N	Nemocniční kaplan Jakub Formánek: Smrti se nebojím, mám s ní domluvu
2020	Blog Jakuba Formánka, Ph.D.	Spirituální péče v perinatální paliativní péči
2020	Blog Jakuba Formánka, Ph.D.	Zázračná akceptace ve vztazích
2020	Aktuálně.cz	Kaplanka: Staří lidé se smrti nebojí. Je to pomyslná korunovace prožitého života
2020	Nadace manželů Vlčkových	Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky
2020	Českobudějovický deník	Posláním kaplana je hlavně umět naslouchat, říká Václav Mikula
2021	Proglas	Kaplan Doskočil: "Je důležité se věnovat také sobě samému."

2021	Nemocniční zpravodaj	Duchovní život je vnitřní studna, odkud bereme životní energii
2021	Nemocniční zpravodaj	Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu
2021	iUSTECKO	Na Klinice urologie a robotické chirurgie v ústecké Masarykově nemocnici mu zachránili ledvinu. Teď tady slouží jako nemocniční kaplan
2021	Moravskoslezský deník	Posilu v bolesti potřebují nejen sami nemocní, ale i ti, kdo jsou kolem nich
2021	Znojemský deník.cz	Utěšuje pacienty i rodinu. Někdy se ale i smějeme, říká kaplan Nemocnice Znojmo
2021	HospitalIN	Moravskoslezský kraj: Duchovní péče v nemocnicích se rozšiřuje
2022	Metro	Kaplani míří do českých nemocnic
2022	CNN Prima news	Jsme uši, co snesou vše. Nemocniční kaplan pomáhá lidem se strachem z koronaviru
2022	Novinky.cz	Práce kaplana Nemocnice Nový Jičín je před Vánoci náročnější
2022	Budějická drbna	Hluboce duchovní věci bývají velmi často ty nejprostší, říká nemocniční kaplan Ondřej Doskočil
2022	Idnes	Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme
2022	Seznam zprávy	Covid přinesl do nemocnic nové utrpení. Terapeutka říká, jak se šíří
2022	Idnes	Pacientů, kteří si chtějí popovídat, je hodně, říká nemocniční kaplan
2023	Umirani.cz	Naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy
2023	Socialniprace.cz	Nemocniční kaplan-ka: Kdo to je, co dělá a s čím může pomoci
2023	Český lid AVČR	Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory

Tabulka č. 1 – Zdroje dat

5.3. Kvantitativní analýza dat

Články jsou z let 2011–2023, přičemž z prvních šesti let (2011–2016) jsou jen tři články a od roku 2017, kdy ministerstvo zdravotnictví vydalo Metodický pokyn o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních

služeb, do současnosti je zbylých 40. Většina z nich (25) je až z posledních čtyřech let (2020 až 2023).

Rozhovory jsou vedeny s 31 kaplany, z nichž 13 působí v nemocnicích v Praze, 10 na Moravě a zbylých 8 v západních, jižních a severních Čechách. Římsko-katolického vyznání je ze zkoumaného vzorku více než polovina (16 z 31), sedm z nich je z Moravy, kde tvoří většinu (7 z 10), v Čechách naopak menšinu (9 z 21) a v Praze dokonce méně než třetinu (4 ze 13). Ostatní kaplani se hlásí k církvím: Českobratrská církev evangelická (5), Starokatolická církev v ČR (1), Církev bratrská (3), Slezská církev evangelická a.v. (2), Církev adventistů sedmého dne (2) a Pravoslavná církev (1). Tyto údaje ukazuje následující tabulka č. 2. U pražských nemocnic je uveden i název konkrétní nemocnice.

Jméno kaplana	Církev	Místo působení	Nemocnice
Ludmila Petrůj	Církev římskokatolická	Praha	Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského
Pavel Ruml	Českobratrská církev evangelická	Praha	Ústřední vojenská nemocnice
Petr Krohe	Starokatolická církev v ČR		VFN
Jakub Formánek	Církev bratrská	Praha	FN Motol
Petra Kašperová	Církev bratrská	Praha	Nemocnice Na Homolce, Hořovice
Eržika Frinková	Českobratrská církev evangelická	Praha	Domov Sue Ryder
Deborah Kaminská		Praha	FN Motol
Pavel Pokorný	Českobratrská církev evangelická	Praha	Cesta domů
Tomáš Mlýnek	Církev římskokatolická	Praha	Ústřední vojenská nemocnice
Marek Drábek	Církev římskokatolická	Praha	Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského
Doubravka Vokáčová	Církev římskokatolická	Praha	Thomayerova nemocnice

Magdalena Ondrová	Českobratrská církev evangelická	Praha	Mobilní hospic Cesta domů
Matěj Hájek	Církev bratrská	Praha	ÚHKT Praha
Lucie Vavrušková	Církev římskokatolická	Plzeň	FN Plzeň
Richard Kavan, Zbyšek Jonczy	Církev adventistů sedmého dne, církev římskokatolická	Ústí nad Labem	Krajské zdravotní, a.s. Ústí nad Labem
Ludmila Míchalová Mikšíková	Českobratrská církev evangelická	České Budějovice	
Ondřej Doskočil	Církev římskokatolická	České Budějovice	
Vít Metoděj Kout	Pravoslavná církev	Cheb	
Bohumír Vitásek, Miriam Prášilová, Václav Tomiczek, Ondřej Prokop, Vilém Holáň	Církev římskokatolická, Slezská církev evangelická a.v.	Ostrava	
Václav Mikula	Církev římskokatolická	Tábor	
Jaromír Bok	Církev římskokatolická	Nový Jičín	
Martin Veselý	Církev adventistů sedmého dne	Znojmo	
Lenka Topolanová	Církev římskokatolická	Šumperk	
Rostislav Homola	Církev římskokatolická	Písek	
Marie Svobodníková	Církev římskokatolická	Bílovec	
Marie Goretti Dřímálová	Církev římskokatolická	Přerov	

Tabulka č. 2 – Jména, vyznání a místa působení kaplanů

5.4. Obsahová analýza dat

V této části se budu zabývat analýzou obsahu rozhovorů výběrem nejčastějších témat, která se v nich objevují, ale nejprve bych zaměřila pozornost na titulky článků, které zobrazuje tabulka č. 1.

5.4.1. Titulky článků

Forma titulků koresponduje s typem periodika, ve kterém článek vyšel. Nicméně je možné v nich nalézt společné znaky, například opakující se slova: naděje, smysl

života, bezmoc, utrpení, smrt, doprovázení, naslouchání, povídání, vztahy a v určité době i covid.

Dalším společným jmenovatelem může být snaha o odbourání předsudků, která je často patrná už v samotném názvu článku. Jedním z předsudků objevujících se již v titulcích například je, že kaplanská služba tu není jen pro věřící, ale pro všechny, viz např. titulek: „Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.“ S tím souvisí další předsudek, že se hovory netočí jen kolem víry v Boha nebo smrti, ale kolem konkrétního pacienta a jeho starostí, dále že kaplanská služba nemusí být vždy smutná, ale patří do ní i humor, že smrti se nemusí každý bát, atd.

Některé titulky se snaží kaplanskou službu přiblížit a být co nejvíce srozumitelné tím, že už v nich nalezneme příklady z praxe jako např.: „V nemoci často vyvstanou otázky po smyslu života“, „Pacientů, kteří si chtějí popovídat, je hodně“, „Někdy se ale i smějeme“, „S pacienty řeším vztahy, smrt i budoucnost“, „Někdy nezbyvá, než v té bezmoci s lidmi být, nic víc“.

V době covidu zase titulky zdůrazňovaly, že kaplani stojí po boku zdravotníků a snaží se podle svých možností sloužit tam, kde je to nejvíce potřeba, viz: „Bojujeme o životy, ale místo intenzivní péče jsme teď paliativa“, „Jsme uši, co snesou vše. Nemocniční kaplan pomáhá lidem se strachem z koronaviru“, „Covid přinesl do nemocnic nové utrpení...“.

Titulky článků vypovídají o jejich obsahu a témata, která jsou v nich koncentrována do několika slov, jsou v článcích rozvinuta, takže si lze už jen z nich udělat určitou představu o mediálním obrazu kaplanství. Kaplani se snaží bořit předsudky a představit službu především jako hluboce lidskou a ne v první řadě jen jako náboženskou.

5.4.2. Nejčastější témata

Četnost témat, která se nejvíce objevovala v rozhovorech, ukazuje tabulka č. 3. V první řadě šlo o představení služby nemocničního kaplana. Nejprve obecně, ale skoro v polovině případů byla služba představena i příklady z praxe, např. o jakých tématech

vedou kaplani s pacienty nejčastěji rozhovory. V několika případech byly uvedeny i zcela konkrétní příklady situací s pacienty, např. když jeden pacient kaplana nejprve odmítl, ale nakonec jej kaplan oddával.

Kaplani také poměrně často zmiňují předsudky, na které při své práci narážejí, dále se vyjadřují k zájmu o jejich službu, jaká konkrétní oddělení navštěvují, často v rozhovorech rezonuje téma smrti a covidu. Asi ve čtvrtině rozhovorů kaplani odpovídají na otázku, jak relaxují, když mají tak náročné povolání. Několik článků, především z roku 2017 a dalších let, se zabývá metodickým pokynem Ministerstva zdravotnictví, který stanovil status a podmínky nemocničního kaplanství.

Představení služby	Témata rozhovorů	Zájem o službu	Smrt	Předsudky	Která oddělení navštěvuje	Covid	Jak relaxuje	Metodický pokyn
40	18	14	13	11	11	11	10	5
95%	44%	34%	32%	27%	27%	27%	24%	12%

Tabulka č. 3 – Nejčastější témata

Další témata, která se v článcích objevují, jsou např.: otázka, proč se stal ten, s kým byl veden rozhovor, nemocničním kaplanem, jaká cesta k jeho rozhodnutí vedla, dále specifika české společnosti, „něcisti“, obrazy Boha, církev, spiritualita; v neposlední řadě i bezmoc, stáří, paliativa, hospice, dále Vánoce; kaplanské asociace, kvalifikace kaplanů, budoucnost nemocničního kaplanství, otázka kaplanů mužů versus žen, týmová spolupráce, supervize, dobrovolníci, porovnání zkušeností se zahraničím, konkrétně se stáží v USA, ale třeba i výstava fotografií z kaplanské práce. V dalších kapitolách se budu zabývat jednotlivými tématy v pořadí od nejčastěji zmiňovaných tak, jak se k nim kaplani vyjadřovali.

5.4.3. Představení služby

5.4.3.1. Úvodní informace

Představením služby nemocničního kaplana se zabývá 95% všech článků. Přestože je tato služba v zahraničí běžná a i v české společnosti funguje již nejméně 15 let, je pro většinu lidí stále velkou neznámou.

Z vlastní zkušenosti vím, že ji ve FN Motol, kde funguje od roku 2007, pacientům, ale i zdravotníkům znovu a znovu vysvětlujeme. Je spojena s řadou předsudků, z nichž některé jsem již výše uvedla, a kterými se budu více zabývat v samostatné kapitole. Především není určena pouze věřícím, ale všem. Tento její základní rozměr souvisí s tím, že není pouze náboženskou službou, ale vychází z předpokladu, že obecně spirituální rovinu má v sobě každý člověk. V následujících odstavcích uvidíme, jak představují svou službu samotní kaplani, každý z trochu jiného úhlu pohledu. Dohromady z nich lze poskládat pestrou mozaiku a udělat si představu o šíři kaplanské služby.

Na úvod bych chtěla uvést formulaci, která se nachází v rozhovoru se šumperskou kaplankou a která vysvětluje, kdo je vlastně kaplan(ka). „Výraz nemocniční kaplanka je mezinárodním označením osoby, která vykonává nadkonfesijní klinickou pastorační péči, doprovází nemocné a jim blízké v obtížných situacích, pomáhá jim mobilizovat síly a bojovat s nemocí. Kaplani zachovávají mlčenlivost podobně jako zdravotníci profesionálové. Jsou vázáni etickým kodexem a jejich práce podléhá mezinárodním evropským standardům. Nemocniční kaplan může být pro některé pacienty stejně důležitý jako například chirurg. Psychický stav pacienta totiž mnohdy výrazně ovlivňuje průběh a úspěšnost samotné léčby.“⁶⁵

Odborný článek jedné z organizátorek kurzu pro nemocniční kaplany z ETF UK uvádí na podobné téma: „Dnes se jako jednotící termín pro činnost kaplana z pohledu MZ ČR objevuje „duchovní péče“... Nábožensky a církevně ukotvený duchovní se

⁶⁵ ADOLTOVÁ, S., red., *Povolání: Nemocniční kaplanka* (1.2.2023) [2017-05-28].
<<https://zpravodajstvi.sumpersko.net/Povolani-Nemocnicni-kaplanka-10531/clanek>.>

dostává do prostředí, kde nemůže předpokládat tutéž zakotvenost u svého protějšku, a zároveň nějaký duchovní svět předpokládat může. Je duchovním v terénu, a terén se vyznačuje duchovní rozmanitostí... snaží se „sdílet s druhými obsahy víry z perspektivy naděje; duchovně doprovázet v obtížných situacích ve zdravotně-sociálním kontextu; spolupracovat v multidisciplinárním týmu.“ Hledá se spíše duchovně než nábožensky zaměřená péče.⁶⁶

5.4.3.2. Praktické zkušenosti

Jak popisují svou práci a své zkušenosti z praxe samotní kaplani, uvádím dále. Např. Rostislav Homola z Písku říká: *„Zatímco zdravotníci léčí těla pacientů, kaplan poskytuje nemocným duchovní péči... když se člověk ocitne v nemocnici, změní se v jeho životě spousta věcí. Je v jiné zdravotní kondici, jiném prostředí, dostává jiné jídlo a večer usíná vedle někoho, koho nezná a s tím vším se musí smířit.“*⁶⁷

Kaplanka z Plzně má zkušenost, že jí *„vrchní sestřička řekla: „Já nejsem věřící, ale naši pacienti víru potřebují.“* A sama k tomu dodává, že *„víru na všech možných úrovních. Někdo například potřebuje věřit tomu, že novou situaci spojenou s příchodem nemoci, která je těžká, zvládne, naučí se s ní žít a vrátí se do života. Je to o hledání nového smyslu života. Když člověk onemocní, převrátí se mu totiž život naruby. Nemoc mu totálně naborává jeho plány, zhrouť se mu dosavadní svět a on musí přerátovat celý život, integrovat nemoc do svého života.*

Můj úkol je pomoci nemocnému zorientovat se v situaci a hledat nový smysl života. Každý člověk je jiný. Pro někoho je nemoc taková tragédie, že už nechce žít. S těmi je třeba pracovat, aby v nemoci našli nějaký smysl. Musí zjistit, že jsou další možnosti, že nemocí život nekončí. Upozorňuji je na to, že vidí, slyší, chodí, mohou číst, mohou dělat další věci, objevovat, co je baví a dělá radost. Lidé na to ale v době šoku

⁶⁶ BAŠTECKÁ, Bohumila, DOSKOČIL, Ondřej, JANEČKOVÁ, Hana. *Nemocniční kaplan-ka: Kdo to je, co dělá a s čím může pomoci.* (1.2.2023) [2020-10-02]. <<https://socialniprace.cz/online-clanky/nemocnicni-kaplan-ka-kdo-to-je-co-dela-a-s-cim-muze-pomoci/>>

⁶⁷ MLSOVÁ, Ludmila. *Písecká nemocnice poskytuje pacientům duchovní péči.* (1.2.2023) [2011-06-19]. <https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/pisecka-nemocnice-ma-jako-prvni-v-zemi-sveho-kaplana.A110617_102006_budejovice-zpravy_pp>

zapomenou, nemoc se pro ně stane hlavním tématem, přestanou vidět, vnímat, jsou v jakémsi tunelu. V každém člověku je touha po životě, jen je různě vyjádřená.“⁶⁸

Ondřej Doskočil z nemocnice v Českých Budějovicích, který zároveň učí etiku na Jihočeské univerzitě, vnímá situaci takto: „*Moderní zdravotnictví si čím dál tím víc znovu uvědomuje, že člověk není jenom tělo, že nemoc není jen porucha stroje, který je třeba opravit. Začínáme si znovu uvědomovat, že člověk je bytostí fyzickou, psychickou, sociální, ale má také svůj duchovní rozměr.*

Ostatně i známá definice zdraví, kterou používá Světová zdravotnická organizace je, že zdraví je stav biologické, psychické, sociální a spirituální pohody. Nejde tedy jen o péči o tělo a nemoc fyzickou, ale trpět může také lidská duše a mysl člověka. A zatímco o tu fyzickou bolest se moderní medicína dokázala postarat velmi dobře, tak těm zbývajícím stránkám často nebyla věnovaná dostatečná pozornost a člověk se v té své duchovní tísní, obavách nebo strachu neměl na koho obrátit. Kaplan má čas si pacienty v nemocnici vyslechnout a oni ví, že ho nezdržují.

Rozdíl mezi nemocničním kaplanem a psychologem může být ten, že psycholog je tu většinou na bolest duše, na psychický problém. Ale je spousta věcí, které nejsou problémem. Každý člověk má nějaký duchovní rozměr a někdy touží ho někde otevřít a pozvat do něj druhého člověka, a to ještě nemusí být práce pro psychologa.

*Nejdůležitější na této službě je podle mě to, že kaplan není žádný opravář duše. Je to člověk, který doprovází, je schopen s člověkem ujít kousek cesty. Neukazuje člověku kudy má jít, jde s ním tam, kam on jde, jeho tempem a nic mu nevnucuje. Pro mě osobně je vždy největším ponaučením z toho, co jsem zatím zažil, že **hluboce duchovní věci bývají často ty nejprostší.***

Od služby kaplana lidé často očekávají právě něco až moc duchovního, hluboce náboženského. Ale ty největší věci, které jsem kdy zažil, byly právě ty, kdy lidé například

⁶⁸ KUBÍKOVÁ ŠRÁMKOVÁ, Jitka. *Pomáhám nemocným hledat nový smysl života, říká nemocniční kaplanka.* (1.2.2023) [2021-12-31]. <https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/fakultni-nemocnice-kaplanka-zdravotni-sestra-pacient.A211201_153433_plzen-zpravy_vb>

v závěru života nebo v těžké dlouhé nemoci, hledají odpuštění, přiznání nebo smíření. Jde o obyčejnou lidskou sounáležitost a blízkost. ⁶⁹

Podobně reflektuje kaplanskou službu i Metoděj Kout z Chebu: „*Kaplan má utvářet a otevírat prostor k reflexi duchovního rozměru zdraví nezávisle na vyznání nebo víře. Kaplan doprovází, nevede – respektuje a pracuje s osobním rozměrem spirituality každého člověka. V popředí stojí nalezení osobního smíření, vděku, odpuštění i sdílení radostí i starostí každodenního života.*

Každý člověk v něco věří. Každý z nás má uvnitř sebe nějakou představu, nějaké hodnoty, které jsou pro nás nesmírně důležité. Je to možná druh bázně a fascinace něčím, co nás překračuje a dává životu smysl.

V Čechách je obrovské množství lidí, kteří věří v Boha. Problémem řady z nás je vědomě se přihlásit k nějaké konkrétní církvi. Jsme národ, který je velmi kritický a nedůvěřivý k jakékoliv instituci. Často vedu rozhovor s lidmi, kteří se nehlasí k žádné církvi, a přesto sami o sobě hovoří jako o věřících v něco neuchopitelného a posvátného. ⁷⁰

5.4.3.3. Akceptace a důstojnost

Kaplan Matěj Hájek dává při představení kaplanské služby důraz na akceptaci, jejímž prostřednictvím může navracet pacientům lidskou důstojnost. Tu jako kdyby v nemocnici často ztráceli, respektive mohou mít pocit, že když už nejsou užiteční, navíc jsou často naopak na obtíž, tak jakou mají ještě hodnotu? „*Nemoc zkrátka vždy souvisí se ztrátou kontroly nad životem. To je bezesporu náročná, nepříjemná, vlastně otrásající zkušenost... rozpomínání na křehkost... Ve slabosti se zřejmě skutečně projevuje jakási tajemná, nenápadná, neokázalá síla života. Síla dobra, pravdy, krásy. Síla lásky.*

⁶⁹ KRONEISLOVÁ, Jana. *Hluboce duchovní věci bývají velmi často ty nejprostší, říká nemocniční kaplan Ondřej Doskočil.* (1.2.2023) [2018-05-06]. <https://budejcka.drba.cz/zpravy/spolecnost/19394-hluboce-duchovni-veci-byvaji-velmi-casto-ty-nejprostsi-rika-nemocnicni-kaplan-ondrej-doskocil.html?utm_source=copy >

⁷⁰ DOLANSKÁ, Jitka. *Pacientů, kteří si chtějí popovídat, je hodně, říká nemocniční kaplan.* (1.2.2023) [2017-05-20]. <https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/nemocnicni-kaplan-pacienti-cheb-rozhovor-vit-metodej-kout.A170515_2325918_vary-zpravy_ba >

Druhý člověk nečeká vyprecizovaná teologická stanoviska, bude mít užitek spíš z autentického hledání. V křehkosti tázání po naději se otvírá prostor pro skutečnou, nelíčenou blízkost... Jakýkoliv upřímný projev zájmu. Lidé na lůžku se opravdu často cítí nepovšimnutí, izolováni, dezorientováni, na obtíž.

Kaplan má tu výhodu, že může nespěchat, a proto si může také dobře všimat. A může se na leccos zeptat, může se autenticky zajímat o to, co by si druhý člověk v hloubi duše přál...

Zkušenost toho, že můžu nechápat a nemoci skoro nic, a přece nejsem na odpis, ta je zásadní a může být uzdravující. Málokdo je při setkání s bezpodmínečným a nehraným přijetím zcela nehybný.“⁷¹

Podobné zkušenosti má ze své praxe i Doubravka Vokáčová z Thomayerovy nemocnice. „Zajímám se o to, co druzí potřebují, co je pro ně důležité. Spolunesu jejich obavy. Hledám s nimi, o co se opřít, v co doufat. Modlím se... Pacienti vnímají, že nemají všechno ve svých rukách... Více si uvědomují ohraničenost a křehkost svého života.

Řeší také své vztahy, obavy, přehodnocují svůj dosavadní pohled na sebe a na život. Dostávají se více sami k sobě, a jejich přemýšlení se jako neviditelná linka skrytá pod povrchem dotýká hlubokých bytostných otázek, jako například: Co má smysl? Proč tu jsem? Jakou mám hodnotu? K čemu to všechno je? Co mám dělat? Asi nejvíce mě dostává, když se setkám s lidmi, kteří přes svou těžkou situaci dokážou být vděční. Žasnu, že i nemocný člověk může být velkým obdarováním pro lidi kolem sebe.“⁷²

Situace v nemocnici vytváří prostor pro rozhovory, které by za „normálních“ okolností vypadaly jinak. „Rychle se často objevuje (vlastně nezasloužená) důvěra. Mnohdy se otvírá místo pro opravdovost. V souvislosti s nemocí a ohrožením totiž dochází k přirozenému třibení – prostor získává to, co je fakt důležité. A to přináší

⁷¹ HÁJEK, Matěj. *Tomu, kdo je přizván – Zkušenost nemocničního kaplana*. (1.2.2023) [2021-04-23]. <<https://proboha.cz/magazin/spolecnost/revue/2021/04/tomu-kdo-je-prizvan-zkusenost-nemocnicniho-kaplana/>>

⁷² GAVRINĚV, Vojtěch. *Na lůžku si lidé více uvědomují křehkost svého žití, říká nemocniční kaplanka*. (1.2.2023) [2021-12-25]. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-na-luzku-si-lide-vice-uvedomuji-krehkost-sveho-ziti-rika-nemocnicni-kaplanka-183993#dop_ab_variant=679511&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz>

svobodu. Uprostřed křehkosti se člověk nemusí tolik bát, že bude trapný, nedostatečný, ne dost dobrý. V nemocnici u lůžka, v pyžamu a s infuzemi v rukou tak dochází k možnosti sejmut sociální masky. Každý, kdo do takto vyhraněného prostředí přináší pokoj a lidskost, přináší vlastně cenné odpočinutí.⁷³

5.4.3.4. Klíčové kompetence kaplana

Pavel Ruml z ÚVN a další kaplani v následujícím textu popisují, co by měl kaplan umět. Zdravotníci, kteří nás při práci pozorují, si někdy říkají, že to máme dobré, že si jenom povídáme, zatímco oni musí pracovat. Je těžké je přesvědčit, že tak jednoduché to zase není.

„Pro výkon této profese totiž nestačí jen chtít pomáhat lidem. Rozhodně je podmínkou i to, že se kaplan dokáže vyrovnat se smrtí. A musí umět mlčet, protože sdílení času mlčky je někdy prostě nejlepší pomoc druhému... v tu chvíli, kdy mají nějakou bolest, na ni nejsou sami. A můžou s námi mlčet, můžou s námi mluvit, můžou s námi brečet. A ve chvíli, kdy se nějakým způsobem podaří s nimi navázat vztah, se s kaplanem ocitnou v naprosto důvěrné, bezpečné realitě.“⁷⁴

Důležité je, „abychom vstupovali do křehkých situací citlivě, podpůrně, ne jako ti, kdo udílí rady.“⁷⁵ „Posláním kaplana je hlavně umět naslouchat. Jsem pro ně takovou vrbou. Svou prací tak pomáhám pacientům překonávat pocity opuštěnosti... Člověk, který tu leží, se většinou zamýšlí nad svým životem a jeho duše dostává zabrat.“⁷⁶ „Devizou kaplana je, že na to má čas.“⁷⁷

⁷³ HOŠEK, Pavel. *Moc kaplanské bezmoci*. (1.2.2023) [2020-02-23].

<<http://www.krestanskarevue.cz/Moc-kaplanske-bezmoci.html>>

⁷⁴ VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnicni-kaplan/>>

⁷⁵ ČEPIČKÝ, Mirek. *Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky* (1.2.2023) [2022-10-30]. <<https://nrv.org/detska-paliativni-pecce-cz/kaplan-nejdulezitejsi-je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/>>

⁷⁶ DINTAR, Jiří. *Posláním kaplana je hlavně umět naslouchat, říká Václav Mikula*. (1.2.2023) [2018-12-18]. <<https://ceskobudejovicky.denik.cz/z-regionu/poslanim-kaplana-je-hlavne-umet-naslouchat-rika-vaclav-mikula-20181218.html>>

⁷⁷ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu*. (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

„Na mé práci je hezké, že dělám to, co ostatní nemohou. Jsem svým způsobem mimo systém. Zdravotní sestra těžko odběhne z oddělení, má přesně dané úkoly. To já nemám. Kaplan může jít tam, kde je mezera.“⁷⁸

Lidé zvenčí někdy říkají, že přináším pacientům naději. Ale tak to vůbec není, naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy.⁷⁹

„Úkolem nemocniční duchovní péče je vstupovat do té (těžké) situace. Být v ní přítomen, přijímat ji i všechny zasažené, poslouchat, citlivě jevit zájem, provést otázkami rodinu i okolí, sdílet naději v beznaději a pořádat různé drobné rituály loučení a smířování.

Když se situace trochu promění po popírání, vzteku a smutku, tak se někdy stává, že se vynoří Naděje. Není to naděje na vyléčení nebo resuscitaci, ale naděje, že situace se dá nějak přežít. Je to také okamžik větší laskavosti vůči sobě i světu. Jde vlastně o přijetí neštěstí, chaosu a bolestivého zlomu. Duchovní péče neuniká od bolesti, ale trvá na tom, že je něco za bolestí. Ve spirituální péči “kontejnujeme” bolest tím, že ji přijímáme a současně jí tím dáváme prostor odejít.“⁸⁰

O akceptaci jako základním přístupu v kaplanské práci mluví kolega z FN Motol Jakub Formánek. „Rozhovor tak není veden ani tolik o něčem, ale spíše „v něčem“ – v akceptaci. Akceptace je úcta, kdy nás druhý nechá koukat oknem své mysli do své zahrádky. Pacienty oceňují nebo povzbuzují. Svě místo má i humor a lidský úsměv. Prostá radost z toho, že druhý je, byl a nějak bude, dokáže vlít do každého vztahu velkou změnu. V mé profesi je to každodenní nástroj.

Spirituální péče v nemocnici je specifická v danosti krize, jež je již vždy v nemocnici přítomna. Krize – soud otevírá nemilosrdně „praskliny“ lidské duše. Duše je

⁷⁸ HRABICA, Pavel. *Někdy mám chuť se před umírajícím poklonit, říká nemocniční kaplan.* (1.2.2023) [2022-06-11]. <https://www.metro.cz/nekdy-mam-chut-se-pred-umirajicim-poklonit-rika-nemocnicni-kaplan-pvy-/spolecnost.aspx?c=A220609_145641_metro-spolecnost_hala>

⁷⁹ PEHALOVÁ, Magdalena. *Naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy.* (1.2.2023) [2017-06-02]. <<https://www.umirani.cz/clanky/nadeje-neni-nejaky-medikament-ktereho-mam-plne-kapsy>>

⁸⁰ FORMÁNEK, Jakub. *Spirituální péče v perinatální paliativní péči* (1.2.2023) [2022-11-26]. <<https://www.jakubformanek.com/post/spiritu%C3%A1ln%C3%AD-p%C3%A9%C4%8De-v-perinat%C3%A1ln%C3%AD-paliativn%C3%AD-p%C3%A9%C4%8Di>>

zranitelnější, otevřená, ale současně je schopna i přijímat daleko více ze svého okolí. Prasklinami proudí život. Duše je díky prasklinám citlivější.

Úkolem dobrého průvodce, tedy spirituální péče, je skutečně umět doprovázet. Napojit se a jít s klientem jeho labyrintem tím jeho tempem tak, jak potřebuje. Zplnomocnit a zkompetentnit klienta v jeho hledání, tempu a cestě. Nechat jej vykreslit si svůj labyrint a procházet postupně zákoutí. Průvodce pečuje o duši a k té se promlouvá celkovým postojem těla i duše. Akceptující a pravdivý (autentický) průvodce přijímá poutníka, jak je.⁸¹

Akcent na aktivní naslouchání a na roli průvodce, ne poradce, se objevuje u většiny rozhovorů, viz např.: „Snažím se přicházet s otevřenou myslí a být pozorný posluchač. Nejsem pod tlakem „něco vyřešit“. Někdy se otevře vážné a těžké téma, jindy úplně obyčejné, vždyť všichni potřebujeme i odlehčit a zasmát se... nemyslím, že naším úkolem je dávat odpovědi, ale pomoci je hledat – být laskavými průvodci.“⁸²

„S člověkem jdu kus cesty, záleží na něm, kam mě zavede. Mohu mu být průvodcem, ale nejsem ten, kdo ho někam táhne. Pomáháme hledat vlastní cesty. Snažíme se asistovat, pomoci, držet pomyslně za ruku. Kroky ale dělá člověk sám.“⁸³

„Víme, že člověk v mezních životních situacích se upíná k naději, doufá v lepší budoucnost. Kaplan se tak snaží být tím, kdo se pacientovi či jeho blízkým snaží pomoci cestu z prožívaného krizového období nalézt, ukázat směr. A držet za ruku, je-li to potřeba – obrazně a doslova.“⁸⁴

⁸¹ FORMÁNEK, Jakub. *Spirituální péče v nemocnici i mimo ni*. (1.2.2023) [2019-09-19]. <<https://www.jakubformanek.com/post/spiritu%C3%A1ln%C3%AD-p%C3%A9%C4%8De-v-nemocnici-i-mimo-ni>>

⁸² ČEPIČKÝ, Mirek. *Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky* (1.2.2023) [2022-10-30]. <<https://nrv.org/detska-paliativni-pece-cz/kaplan-nejdulezitejsi-je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/>>

⁸³ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu*. (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni-zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

⁸⁴ Redakce iustecko. *Na Klinice urologie a robotické chirurgie v ústecké Masarykově nemocnici mu zachránili ledvinu. Teď tady slouží jako nemocniční kaplan*. (1.2.2023) [2023-02-24]. <<https://www.iustecko.cz/na-klinice-urologie-a-roboticke-chirurgie-v-ustecke-masarykove-nemocnici-mu-zachranili-ledvinu-tedy-slouzi-jako-nemocnicni-kaplan>>

5.4.3.5. Regionální rozdíly a shody

Na Moravě a ve Slezsku pacienti mnohem více než v Čechách využívají náboženskou a svátostnou službu. Koordinátor kaplanů ostravsko-opavské diecéze P. Václav Tomiczek uvádí: „*U praktikujících věřících je modlitba primární, dále je důležitá četba z bible a (u katolíků) udílení svátostí, které vnímáme jako velkou posilu pro nemocného, a které jsou velmi často vyžadovány.*“⁸⁵

Moje vlastní zkušenost je z praxe v Baťově nemocnici ve Zlíně. Požadavků na návštěvu kněze evidují ročně asi 360, tedy průměrně jednou denně. A to jsou požadavky pouze na svátostnou službu (křest, svátost smíření, pomazání nemocných). V nemocnici mají svatostánek a místní kaplani a kaplanky eucharistii roznáší pacientům sami. Dokonce jsem zažila situaci, která by byla v Praze zcela nepředstavitelná, že kaplan nesl eucharistii jedné paní a druhé dvě na vedlejších postelích se hned hlásily, že by také moc rády přijímaly, takže ji musel rozdělit na tři díly.

Ale i kaplani z Moravy mluví především o naslouchání a důvěře, jako například Jaromír Bok z Nového Jičína: „*Ne každý je ihned přístupný pro návštěvu, ale často, když se pokusím pacienty vlídně a bez nucení oslovit, tak se rozovídají. Mnohdy jsou rádi, že jsem se u nich chvíli zastavil, a pokud jsem získal jejich důvěru, pozvou mě, abych přišel opakovaně. Je to takové dobrodružství, protože nikdy nevím, co se z takového setkání může rozvinout.*“⁸⁶ Podobně to vidí i další kaplani, viz: „*První návštěva je seznamovací, je o hledání prostoru důvěry. Máte-li se někomu svěřit, není to tak, že mu po deseti minutách začnete vyprávět o věcech, které vás tíží.*“⁸⁷ „*Neexistuje univerzální model rozhovoru. Věšinou se na úvod snažím o neformální seznámení a vzbuzení základní důvěry, aby byl nemocný ujištěn o tom, že se mi může svěřit. Pak už nechávám na něm,*

⁸⁵ POREBSKÁ, Hana. *Posilu v bolesti potřebují nejen sami nemocní, ale i ti, kdo jsou kolem nich.* (1.2.2023) [2017-06-03]. <https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/posilu-v-bolesti-potrebuji-nejen-sami-nemocni-ale-i-ti-kdo-jsou-kolem-nich-20170526.html>

⁸⁶ MILOŠEVSKÁ, Radka. *Práce kaplana Nemocnice Nový Jičín je před Vánoci náročnější.* (1.2.2023) [2016-12-20]. <<https://www.novinky.cz/clanek/vase-zpravy-prace-kaplana-nemocnice-novy-jicin-je-pred-vanoci-narocnejsi-40181759>>

⁸⁷ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu.* (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

kteřá témata chce on sám otevřít, urit ho ale nijak netlam do oblastí, kter si chce nechat sám pro sebe.“⁸⁸

Ze své praxe mohu vyše uveden potvrdit. Tak jako se do hlubok vody dostaneme většinou přes mělčinu, tak se k hlubokm rozhovorům dostáváme mnohdy přes povídání o počasí, rodině, atd. Fzi získávání dvřy nelze jednoduše přeskočit. Tak jako „*gratia supponit naturam*“ (milost předpokládá přirozenost), musí v tomto přpad kaplan nejprve před sebou vidět konkrétního člověka, vědět, co jej trápí, čeho se obává, ale třeba i jak m ještě sny a touhy. Záleží na pacientovi, jak daleko jej pust. Tmto pozvolnm procesem se otevir i prostor pro milost, kter se může vyše zmnnmi „prasklinami v duši“ najednou objevit. Někdy se ale také může stát, že místo pomalého „osmlovn se“, dojde rovnou ke „skoku na hlubinu“, například když pacient sám cítí, že uř mu na „okolky“ nezbývá as.

Takov případ jsem zařila s jedním pacientem, kter byl alkoholik, umíral na cirhózu jater a mnoho dalších přidružených nemocí, velmi trpěl a říkal, že by si přál eutanázii, kdyby byla mořn. V Boha nevěřil. Navštěvovala jsem jej několik týdnů, mluvili jsme o utrpení, smrti, vztazích, jeho životních hodnotách, z nichž nejdůležitější pro něj byla láska. Rodina s nm po neúspěšných pokusech léčby alkoholismu jíž nekomunikovala a pn sám alkoholismus popíral.

Byl zařazen do asn paliativní péče a paliativní tm se pokusil kontaktovat jeho dva syny. Jeho manřelka, kterou velmi miloval a hodně o n mluvil, zemřela před deseti lety. Jeden syn setkání odmítl a ani mu nezvedal telefon, ale druh syn jej nakonec v nemocnici navštívil, nechal vyrobit a přinesl mu krsn fotografie jeho malých vnuat a došlo k jejich smřen.

Po této navštíví byl pacient k nepoznání, pln „zářil“, říkal, že mi musí ukázat ty fotografie, že ty děti jsou tak krsn. Nastala u něj „metanoia“, obrcen se směřem k lásce, odpuštění a usmíření. Hned další den zemřel, ačkoli paliativní tm odhadoval

⁸⁸ POREBSKÁ, Hana. *Posilu v bolesti potřebují nejen sami nemocn, ale i ti, kdo jsou kolem nich.* (1.2.2023) [2017-06-03]. <https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/posilu-v-bolesti-potrebuji-nejen-sami-nemocni-ale-i-ti-kdo-jsou-kolem-nich-20170526.html >

péči ještě na několik měsíců. Na tomto příkladu jsem si i uvědomila, co by v jeho případě předčasná eutanázie způsobila a o co důležitého by přišel.

5.4.3.6. Shrnutí

Na závěr bych uvedla citaci Romana Jonczyho z Ústí nad Labem, která shrnuje většinu výše uvedených zkušeností, které kaplani se svou službou mají. *„Nemocniční duchovní péče je pro každého člověka, a především se stává zřetelná v situaci nemoci a krize. Každý v takovém momentě hledá své hodnoty, řeší existenciální otázky, životní smysl, orientaci, svůj příběh, vztah k sobě i k rodině a i svou další budoucnost. Lidskou spiritualitu vnímáme mnohem obecněji než jen jako nábožensky organizovanou spiritualitu.“*⁸⁹

5.4.4. Rozhovory a jejich témata

Pro přesnější představu o kaplanské službě bych uvedla několik témat, která se při rozhovorech objevují a otázek, se kterými se kaplani setkávají. Opět to bude spíše postupně se skládající mozaika, ze které je možné si vytvořit obraz o šíři a rozmanitosti kaplanské práce.

Na začátek jsem vybrala obecnější formulaci již výše citovaného Rostislava Homoly z Písku: *„Tady v nemocnici se otvírá prostor pro spoustu otázek, na které nejsou vždycky a hned jednoduché odpovědi. Ať už jsou to otázky nemoci, bolesti, křehkosti vztahů, svědomí, budoucnosti a člověk si tím musí nějak projít. Prověřují se vztahy, srovnávají se hodnoty, co je skutečně v životě důležité.“*⁹⁰ *„Častými tématy jsou vztahy. Přemýšlejí třeba o tom, kdo je pro ně důležitý, co jim v životě stojí za to, aby žili.“*⁹¹

⁸⁹ ŠUJAN, Kristián. *Jsem uši, co snesou vše. Nemocniční kaplan pomáhá lidem se strachem z koronaviru.* (1.2.2023) [2020-04-29]. <<https://cnn.iprima.cz/jsem-usi-co-snesou-vse-nemocnicni-kaplan-pomaha-lidem-s-nemoci-i-strachem-z-koronaviru-2424>>

⁹⁰ MLSOVÁ, Ludmila. *Písecká nemocnice poskytuje pacientům duchovní péči.* (1.2.2023) [2011-06-19]. <https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/pisecka-nemocnice-ma-jako-prvni-v-zemi-sveho-kaplana.A110617_102006_budejovice-zpravy_pp>

⁹¹ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu.* (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

Kaplanka z domova pro seniory říká, že bývá „překvapená, jak otevření staří lidé jsou a co mi o sobě všechno svěří. Jejich důvěra mě zavazuje k tomu, abych byla otevřená i já a nevyhýbala se těžkým otázkám, popřípadě si připustila, že někdy na jejich otázky nedokážu odpovědět a odpovědi ani neznám.“⁹² A podobně hodnotí rozhovory i Doubravka Vokáčová: „Rozhovory s pacienty jdou do hloubky a takové setkání s člověkem je dar i pro mě. Vážím si jejich důvěry a jich samotných.“⁹³

Ludmila Petruj zmiňuje v praxi častou situaci, kdy představení se jako kaplana vyvolá bezprostřední reakci ve formě odpovědi: „Já ale nejsem věřící.“ „Kolikrát rozhovor, který začíná slovy, víte, já nejsem věřící“, bývá velmi hluboký a je vidět, že duchovní přesah lidé v nemoci hledají... Často přináší i bolestné procesy, jako otevírání starých ran. Může ale vést k odpuštění nebo i usmíření v rodině.“

Kaplanská služba „reaguje na potřeby, které zrovna člověk má. Slovo „bůh“ často v rozhovorech ani nepadne... Naše rozhovory se zpravidla dotýkají duchovních témat - jako je naděje, smysl života, utrpení a další existenciální otázky.“⁹⁴

Ty tvoří další velkou skupinu témat, jsou to otázky jako např.: „Proč zrovna já? Má můj život ještě smysl? Svě pocity a myšlenky pacientů často nemají s kým sdílet. Nabízím jim proto pomoc při hledání odpovědi na tyto otázky i při řešení obtížných životních situací, a to prostřednictvím rozhovoru, naslouchání, modlitby či čtení Bible. Nestarám se pouze o duchovní potřeby věřících pacientů, ale můžu pomoci i nevěřícím v jejich obavách vyplývajících z nemoci,“⁹⁵ uvádí šumperská kaplanka, čímž dokládá, že i na Moravě, kde je věřících pacientů mnohem více než v Čechách, je kaplan opravdu pro všechny.

⁹² PLOS, Marek. *Kaplanka: Staří lidé se smrti nebojí. Je to pomyslná koruna prožitého života.* (1.2.2023) [2021-12-18]. <<https://magazin.aktualne.cz/kaplanka/r~de5aa2945d8f11ecb91a0cc47ab5f122/>>

⁹³ VESELÁ, Linda. *Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.* (1.2.2023) [2019-12-25]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kaplan-lide-ceska-nemocnice-doubravka-vokacova.A190809_132438_domaci_liny>

⁹⁴ VESELÁ, Linda. *Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.* (1.2.2023) [2019-12-25]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kaplan-lide-ceska-nemocnice-doubravka-vokacova.A190809_132438_domaci_liny>

⁹⁵ ADOLTOVÁ, S., red. *Povolání: Nemocniční kaplanka* (1.2.2023) [2017-05-28]. <<https://zpravodajstvi.sumpersko.net/Povolani-Nemocnicni-kaplanka-10531/clanek>>

Další skupinu tvoří rozhovory po sdělení závažné diagnózy: „Snažím se ptát, co je pro toho daného člověka nejtěžší. Na počátku je to hlavně o emocích. Další setkání mohou být více o tom, jak si představuje budoucí život, co by chtěl stihnout, jak si poradit s novou situací.“⁹⁶

Kaplanka z hospice Cesta domů se často setkává s otázkami po smyslu utrpení a s tím souvisejícím obrazem Boha. „Zažila jsem to s pozůstalými: zlost na Boha, že jsou to všechno jenom „kecy“. V takovéhle situaci nemá cenu Boha nějak obhajovat. Je lepší ten hněv ventilovat, Bůh to unese. Myslím, že to souvisí s tím, jaký obraz Boha máme. Je pak tedy možné zkusit v určité chvíli nabídnout jiný Boží obraz. Může se ale stát, že ani to není pro toho konkrétního člověka cesta. Nebo je ten hněv na Boha nadlouho, možná i napořád.“⁹⁷

Zkušenosti s častými otázkami po smyslu utrpení má i kaplanka Petra Kašperová, která je členkou paliativního týmu. „Je zázračné, jaké poklady lidé objevují navzdory všemu těžkému a šílenému, co se zdá být k neunesení. Vidím tak i mnoho lásky, mnoho solidarity, mnoho lidskosti. Na otázku utrpení teologicky nenacházíme uspokojivou odpověď, jisté je jen to, že svým trpícím bližním máme pomáhat a soucítit.“⁹⁸

Často se témata dotýkají minulosti, zvláště starší generace si prožila velice těžké doby. „Otevírají se různá zranění z minulosti, bolestivé vzpomínky. Je to generace, jež zažila převratné události 20. století, které je poznamenaly. Války, komunismus, pronásledování.“⁹⁹

Jak se odehrávají rozhovory s pacienty uvádí Roman Jonczy: „Většinou se odehrávají tak, že my mlčíme, protože téma rozhovoru určí pacient sám. Je potřeba

⁹⁶ SVOBODOVÁ, Eva. *V nemoci často vyvstanou otázky po smyslu života, říká nemocniční kaplanka Ludmila Petříj.* (1.2.2023) [2019-12-26]. <<https://wave.rozhlas.cz/v-nemoci-casto-vyvstanou-otazky-po-smyslu-zivota-rika-nemocnicni-kaplanka-8127718>>

⁹⁷ PLÍŠKOVÁ, Jana. *Rozhovor: Někdy nezbyvá, než v té bezmoci s lidmi být, nic víc.* (1.2.2023) [2022-01-15]. <<https://proboha.cz/magazin/zivot/ceskybratr-cz/2022/01/rozhovor-s-kaplankou-hospicu-cesta-domu-magdalenou-ondrovou/>>

⁹⁸ ČEPICKÝ, Mirek. *Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky* (1.2.2023) [2022-10-30]. <<https://nrv.org/detska-paliativni-pecce-cz/kaplan-nejdulezitejsi-je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/>>

⁹⁹ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu.* (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

*navázat důvěru a to někdy trvá dlouho... My jsme ty uši, které snesou všechno. Snesou pláč, snesou hněv, snesou radost. Ono ostatně v bibli je jeden verš, který říká: „Smějte se se smějícími a plačte s plačícími“.*¹⁰⁰

Kaplan také musí počítat s rozdíly v komunikaci mužů a žen. „Muži jsou uzavřenější, často v komunikaci úspornější. Ne vždy, ale bývá to tak obvyklé. Ženy často chtějí sdílet vztahy, rodinu, bolest z toho, že se něco nepovedlo, jak by v životě chtěly.“¹⁰¹

Pavel Pokorný z hospice Cesta domů popisuje různé skupiny pacientů, se kterými vede rozhovory, podle jejich potřeb. „První potřebují s duchovním spočinout, pomodlit se, připomenout si svoji víru. Potom jsou tady hledači, kteří jsou otevření různým duchovním věcem. V rozhovoru si chtějí připomenout svůj duchovní rozměr a posílit se a třeba se vyptat, jak to já vidím. Třetí skupina lidí, které jsem navštěvoval, byli ti, kteří nevěděli nic o spiritualitě, neměli tušení o duchovních věcech a byli většinou spíš zoufalí a bezradní.“¹⁰²

Další skupinou témat jsou bezesporu otázky ohledně smrti, kterým věnuji zvláštní kapitulu. Důležitým tématem, které nemusí být ani explicitně vyjádřeno, je již výše uvedené téma lidské důstojnosti. Stojí jakoby v pozadí otázek, jakou má člověk ještě hodnotu, když už není schopen podat žádný výkon a být užitečný.

Toto téma řeším s pacienty velmi často. Společnost, ale i zdravotnictví, jsou nastaveny na výkon a je velmi těžké „přesvědčit“ pacienta, který například už nemůže ani chodit, že není najednou „nula“, jak mi to jedna pacientka sama označila. Apeluji třeba na to, že například jejich děti to tak jistě nevidí, že pro ně mají nesmírnou hodnotu jenom proto, že jsou a nic jiného nemusí. Svým zájmem o ně, oceněním jejich životního příběhu, který často nebyl jednoduchý, jim mohu nabídnout jiný pohled a ujistit je v tom,

¹⁰⁰ ŠUJAN, Kristián. *Jsmo uši, co snesou vše. Nemocniční kaplan pomáhá lidem se strachem z koronaviru.* (1.2.2023) [2020-04-29]. <<https://cnn.iprima.cz/jsmo-usi-co-snesou-vse-nemocnicni-kaplan-pomaha-lidem-s-nemoci-i-strachem-z-koronaviru-2424>>

¹⁰¹ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu.* (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni-zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

¹⁰² PEHALOVÁ, Magdalena. *Naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy.* (1.2.2023) [2017-06-02]. <<https://www.umirani.cz/clanky/nadeje-neni-nejaky-medikament-ktereho-mam-plne-kapsy>>

že jejich hodnota nespočívá v množství vykonané práce, ale je dána především tím, že jsou lidské bytosti.

S tímto tématem souvisí i zdánlivě nesouvisející situace, která se mi stala na LDN. Osmdesátileté paní se mne vyptávaly, čím si barvím vlasy. Myslela jsem si, že na LDN a v jejich věku to člověk už nemusí řešit, ale podobné otázky ohledně oblečení, účesu, vypřádávání vlasů, apod. se opakovaly i u dalších pacientek.

Uvědomila jsem si, že v pozadí stojí jejich pocit hodnoty jako ženy, který je pro ně důležitý, i když jim už bylo osmdesát a celé dny jen leží v posteli v pyžamu. Nebo možná právě proto, protože uvnitř jsou pořád tou křehkou ženou, která touží být krásná. Proto se jich ptám, jaké to bylo, když byly mladé, ukazují mi svatební fotografie a jsou šťastné, když slyší, že jim to tam moc slušelo. Ženy mají také pocit vlastní hodnoty úzce propojený se vztahy, chtějí být pro někoho důležité, často je pro ně nejdůležitější rodina, ze které se mohou radovat nebo naopak se kvůli ní mnohdy velmi trápí.

U mužů pocit vlastní hodnoty souvisí více s výkonem, prací, užitečností, potřebují ocenit za to, co v životě dokázali. Například s jedním pánem, který již trpěl demencí, většinu času nadával s použitím sprostých slov a trpěl pocitem marnosti, jsem hledala cokoli pozitivního, čeho by bylo možné se v jeho životě chytit. Jednou si ve světlé chvíli vzpomněl, že opravil chalupu, kam teď jezdí jeho syn a vnuk. Uvědomil si, že i jeho život měl nějaký smysl, že vytvořil něco, co mohl předat dalším generacím, co zůstane, i když on už tu nebude.

5.4.5. Zájem o službu

Dalším motivem, který se v rozhovorech opakoval, byla otázka zájmu o kaplanskou službu. Společným rysem většiny rozhovorů byla mírně apologetická rovina. Vzhledem k nastavení české společnosti a jejímu nahlížení na církve, mají kaplani zřejmě potřebu svou práci obhájit a dokázat, že ve skutečnosti je o jejich služby zájem.

Viz např.: „*O službu zájem je, přesto je stále potřeba o ni informovat, aby se odbouraly falešné představy a byla pomoci těm, kteří jí uvítají.*“¹⁰³

„To, že nemocnic s kaplanskou službou přibývá, potvrzuje i předseda Asociace nemocničních kaplanů Vítězslav Vurst: „*Je to dáno jednak osvětou, pochopením širšího významu spirituálních potřeb všech pacientů, příbuzných i personálu, ale také dobrou zkušeností, kterou nemocnice s nemocničními kaplany mají.*“¹⁰⁴

Doubravka Vokáčová doplňuje, že o kaplany je zájem nejen z řad pacientů, ale i personálu a příbuzných: „*Většinou se věnujeme pacientům, jednu třetinu naší péče pak vyplňují jejich blízcí. Další část pak personál nemocnice.*“ Na otázku vytíženosti odpovídá, že jsou v Thomayerově nemocnici vytížení hodně. „*Snazíme se stihnout všechny pacienty, kteří mají o naše služby zájem.*“¹⁰⁵

Ze své praxe mohu potvrdit, že zájem ze strany pacientů je větší, než jsou naše možnosti. Ve FN Motol, která má kapacitu zhruba 2200 lůžek, je nás v týmu osm kaplanů na maximálně poloviční úvazky a jedna koordinátorka. Není v našich silách poskytovat péči všem, kdo by ji potřebovali.

Na druhou stranu stále narážíme na falešné představy o kaplanské práci, což výrazně snižuje poptávku po našich službách. Na odděleních, kam docházíme pravidelně, a kde již s námi mají dobrou zkušenost, jsme přijímáni lépe a mnohdy i naši práci oceňují, ale protože je fluktuace zaměstnanců v nemocnici velká, musíme znovu a znovu vysvětlovat, kdo jsme a s čím můžeme pomoci.

Tento stav se díky větší informovanosti dlouhodobě zlepšuje (i když velmi pomalu). Ve FN Motol máme možnost představit krátce naši službu v rámci vstupního školení pro nové zaměstnance a pravidelně prezentujeme naši činnost na LDN. Podobný trend pozorují i v dalších nemocnicích, například vím, že ve FN Bulovka, kde jsem

¹⁰³ ADOLTOVÁ, S., red. *Povolání: Nemocniční kaplanka* (1.2.2023) [2017-05-28]. <<https://zpravodajstvi.sumpersko.net/Povolani-Nemocnicni-kaplanka-10531/clanek>>

¹⁰⁴ ŠRAJBROVÁ, Markéta. *Místo stetoskopu nosí Bibli. Pacient mě nechtěl, nakonec jsem ho oddával, říká nemocniční kaplan.* (1.2.2023) [2020-04-22]. <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ateisticke-cesko-objevuje-nemocnicni-kaplany-chodi-za-pacien/r~fbac7586108011e7a4bd0025900fea04/>>

¹⁰⁵ VESELÁ, Linda. *Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.* (1.2.2023) [2019-12-25]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kaplan-lide-ceska-nemocnice-doubravka-vokacova.A190809_132438_domaci_linv>

působila jako dobrovolník, je představení spirituální péče také součástí vstupního školení, duchovní péče tam již má tradici a je přijímána pozitivně.

Na Moravě, kde jsem měla možnost být na praxi ve Zlíně a Olomouci, je situace výrazně jiná. Kaplanská služba je tam samozřejmou součástí nemocniční péče, vztahy s personálem jsou nadstandardní, funguje vzájemná spolupráce. Duchovní péče tam má větší akcent na svátostnou službu, což je dáno požadavky pacientů.

5.4.6. Téma smrti

Práce nemocničního kaplana znamená ale také setkávání se se smrtí. Není „jen o smrti“, jak si kaplanskou práci stále ještě někteří lidé představují, ale v rozhovorech i v praxi se s ní setkáváme poměrně často. Proto by měl být kaplan se smrtí vyrovnaný a smířený, alespoň nakolik toho jako lidé jsme schopni.

Zkušenosti kaplanů v této oblasti jsou rozmanité: „*Lidé se ptají, co je po smrti. Mluvíme o jejich obavách. Někdo má ze smrti strach, někdo je naopak úplně smířený. V této situaci nabízím i modlitbu, kterou nemusí přijímat jen věřící. Rádi ji přijímají i lidé, kteří nemají s církví nic společného.*“¹⁰⁶

Matěj Hájek si všímá, že „*člověk, který se zarputile chce na světě udržet, přežije kratší dobu, než člověk smířený se svou smrtí. Urputnost způsobuje smutek, staženost a nervy - emoce, které život zkracují... Na druhou stranu jsem také zažil zázraky. Odcházení dává lidem šanci, aby si srovnali všechny věci v životě... U dospělých se věci točí kolem vztahů, zvláště když to nemají srovnané. Nejčastěji jsou s někým rozhádaní. Já jim říkám, ať napíše dopis. Ať to zkusí. Nedají za to nic.*“¹⁰⁷

¹⁰⁶ SVOBODOVÁ, Eva. *V nemoci často vyvstanou otázky po smyslu života, říká nemocniční kaplanka Ludmila Petrůj.* (1.2.2023) [2019-12-26]. <<https://wave.rozhlas.cz/v-nemoci-casto-vyvstanou-otazky-po-smyslu-zivota-rika-nemocnicni-kaplanka-8127718> >

¹⁰⁷ TRAP (zkr.). *Smrt může být i osvobození: Nemocniční kaplan je s churavými do posledních chvil, vyprovází je.* (1.2.2023) [2022-02-21]. <<https://www.blesek.cz/clanek/regiony-praha-prazane/704146/smrt-muze-byt-i-osvobozeni-nemocnicni-kaplan-je-s-churavymi-do-poslednich-chvil-vyprovazi-je.html> >

Podobnou zkušenost má i kaplanka z domu Sue Ryder: „Někteří se také drží života a "odmítají" zemřít, protože se potřebují ještě s někým rozloučit či s někým smířit - většinou se svými dětmi.“¹⁰⁸

Ke kaplanské kompetenci smíření se se smrtí se také vyjadřuje Pavel Ruml z ÚVN citátem anglikánského biskupa z roku 1966, který řekl, že „sloužit nemocným a umírajícím může člověk pouze tehdy, když sám je smířen se svojí smrtelností. Když ji přijme.“

A za sebe říká: „Nejsme roboti, takže samozřejmě, že příběhy pacientů prožívám. Všichni strašně profesionálně říkáme: „Já si domů práci nenosím.“ Ale minimálně u nemocničních kaplanů to je blbost. Protože někdy brečíte nad někým, koho vám je lidsky líto. Jsem člověk taky z masa a kostí, soucítím. A to mám ještě mnohem jednodušší, než to má zdravotnický personál, protože ti jsou našim klientům ještě mnohem a jinak blíží. Při péči o lidi, kteří jsou u nás dlouhodobě hospitalizováni, to prostě nejde jinak, než že navážete osobní vztah. A pak když ten člověk umře, brečíme všichni, protože to byl jeden z nás.“¹⁰⁹

Kolega Jakub Formánek, který je členem dětského paliativního týmu, popisuje svou roli takto: „To není radost, že by se člověk smál. Je to radost z toho, že vím, že tam mám být. Je to smysluplnost, zastavení se, je to setkání se smrtí a se životem... i naše nejsilnější vzpomínky jsou radostné a silné zároveň.“¹¹⁰

Petra Kašperová, členka paliativního týmu v nemocnici Na Homolce, mluví o své zkušenosti práce s rodiči po úmrtí jejich dítěte: „Když se rodič zeptá, tak mohu mluvit jen za sebe z pozice věřícího člověka. Víra tak uprostřed naší lidské křehkosti nabízí naději

¹⁰⁸ PLOS, Marek. *Kaplanka: Staří lidé se smrti nebojí. Je to pomyslná korunovace prožitého života.* (1.2.2023) [2021-12-18]. <<https://magazin.aktualne.cz/kaplanka/r~de5aa2945d8f11ecb91a0cc47ab5f122/>>

¹⁰⁹ VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnicni-kaplan/>>

¹¹⁰ KALENSKÁ, Renata. *Nemocniční kaplan Jakub Formánek: Smrti se nebojím, mám s ní domluvu.* (1.2.2023) [2019-12-24]. <<https://denikn.cz/252200/nemocnicni-kaplan-jakub-formanek-smrti-se-nebojim-mam-s-ni-domluvu/>>

tam, kde lidsky už zdroje nemáme. Já na život věčný věřím – mám tam tu naději, jinak bych tuto práci asi nemohla dělat.“¹¹¹

Eržika Frinková, kaplanka v domově pro seniory, nahlíží na smrt z pohledu velmi starých lidí: „Řekla bych, že smrt a konečnost nejsou zase až tak velkým tématem. Spíše protahovaný život, a tedy otázky nad tím, proč jsou tady stále tak dlouho... Já vidím umírat lidi, kteří mají za sebou dlouhý a naplněný život. Je to vlastně taková pomyslná korunovace prožitého života.“¹¹²

S tématem protahovaného života se také setkávám. Může souviset i s tím, že ve společnosti je téma smrti stále tabu a v nemocnici paradoxně také, protože náš zdravotnický systém je nastavený na vyléčení a smrt je lékaři brána jako prohra. Stává se, že staří lidé třeba už i chtějí umřít, říkají mi například, že je pro ně té transfuze škoda, ale „pan doktor na ní trvá“. K panu doktorovi se přidávají příbuzní, kteří mají se smrtí blízkých mnohdy větší problém než samotní pacienti. Často je pak kaplan jediný, s kým o smrti mohou bez obav mluvit.

Ještě přidám jednu smutnou kazuistiku, kdy jsem byla u věřícího pána pár dní před smrtí, už tušil, že se blíží konec a chtěl, abych se s ním pomodlila, ale naši modlitbu přerušili rázně sanitáři, kteří přijeli, aby pána odvezli (ihned) na rentgen. Taková je realita našeho zdravotnictví – „uléčit k smrti“.

5.4.7. Předsudky

Jak jsem již zmínila, kaplani stále bojují s mnoha předsudky, jak ze strany pacientů, tak zdravotníků. V rozhovorech se k nejčastějším z nich mnohokrát vyjadřovali, snažili se je vyvrátit a svou pozici a službu více objasnit. Své zkušenosti reflektují takto:

¹¹¹ ČEPICKÝ, Mirek. *Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky* (1.2.2023) [2022-10-30]. <<https://nrv.org/detska-paliativni-pece-cz/kaplan-nejdulezitejsi-je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/>>

¹¹² PLOS, Marek. *Kaplanka: Staří lidé se smrti nebojí. Je to pomyslná korunovace prožitého života.* (1.2.2023) [2021-12-18]. <<https://magazin.aktualne.cz/kaplanka/r~de5aa2945d8f11ecb91a0cc47ab5f122/>>

„Slovo kaplan také není úplně šťastné, řada lidí si nedokáže představit nic konkrétního nebo má obavy, předsudky, ... obsah spojený s katolickou církví, také lidově řečeno „s posledním pomazáním“.¹¹³

„Někteří si myslí, že přinášíme striktně svátost a o něčem je chceme přesvědčovat. Tak to není. Člověka respektujeme, následujeme, nasloucháme mu a doprovázíme ho na jeho cestě.“¹¹⁴

„Kaplani nejsou žádní faráři, kteří poskytují duchovní péči věřícím. Je to profesionální služba, která je určena pro pacienty všeho vyznání i pro takzvané nevěřící. Náboženský servis k tomu sice také patří, ale není to rozhodně základ naší práce.“¹¹⁵

„Dalším předsudkem bývá, že kaplan chodí jen k umírajícím nebo těžce nemocným.“¹¹⁶ Matěj Hájek popisuje na dokreslení i konkrétní událost, která se mu stala: „Pamatuji si, že se přede mnou začala jedna paní křížovat a vyhodila mě. Nemohl jsem jí vysvětlit, že jí nejdu dát poslední pomazání.“¹¹⁷

Primář infekčního oddělení českobudějovické nemocnice Aleš Chrdla uvádí, že se z důvodu neinformovanosti a předsudků „dost lidí ochuzuje o služby nemocničního kaplana,“ a dodává, že „náboženská rovina je jen malá část kaplanské služby,“¹¹⁸ Podobně vidí situaci tisková mluvčí Nemocnice Šumperk: „Duchovní podpora může být užitečná i pro lidi „nevěřící“. Období těžké a nevléčitelné nemoci je zvláštním obdobím,

¹¹³ ČEPIČKÝ, Mirek. *Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky* (1.2.2023) [2022-10-30]. <<https://nrv.org/detska-paliativni-pece-cz/kaplan-nejdulezitejsi-je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/>>

¹¹⁴ BARTÍKOVÁ, Petra. *Kaplani z nemocnic slýchávají smutné příběhy. Přesto nejsou nešťastní.* (1.2.2023) [2015-02-15]. <https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/nemocnicni-kaplani-naslouchaji-pacientum-nemocnice.A150219_2140917_ostava-zpravy_woj>

¹¹⁵ BĚLSKÝ, Michal. *S pacienty řeším vztahy, smrt i budoucnost.* (1.2.2023) [2021-05-03]. <https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/fakulta/aktualne/2021/5-5-21/mf-dnes-jizni-cechy_2021-05-03_Doskocil.pdf>

¹¹⁶ VESELÁ, Linda. *Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.* (1.2.2023) [2019-12-25]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kaplan-lide-ceska-nemocnice-doubravka-vokacova.A190809_132438_domaci_liv>

¹¹⁷ TRAP (zkr.). *Smrt může být i osvobození: Nemocniční kaplan je s churavými do posledních chvil, vyprovází je.* (1.2.2023) [2022-02-21]. <<https://www.blesk.cz/clanek/regiony-praha-prazane/704146/smrt-muze-byt-i-osvobozeni-nemocnicni-kaplan-je-s-churavymi-do-poslednich-chvil-vyprovazi-je.html>>

¹¹⁸ VRHELOVÁ, Anna. *Nemocniční kaplani chodí ve speciálním obleku i za covid pozitivními pacienty.* (1.2.2023) [2020-12-02]. <<https://budejovice.rozhlas.cz/nemocnicni-kaplani-chodi-ve-specialnim-obleku-i-za-covid-pozitivnimi-pacienty-8374529>>

*kdy se běh všedních dní radikálně změní a pacienti často přehodnocují své postoje a žebříčky hodnot.*¹¹⁹ Díky takovým informovaným pracovníkům se pozice kaplanů ve zdravotnictví postupně pomalu zlepšuje.

Na druhou stranu velká část zdravotníků nemá o kaplanské službě představu a *„vždycky se najdou lékaři i sestry, kteří budou kaplana (či jiného podpůrného pracovníka) považovat za odborně méněcenného a třeba i v daném provozu nadbytečného. To sice není moc příjemné, ale zároveň je třeba se toho nebát. To podstatné se vždycky děje v setkání s konkrétním člověkem, ať už je náhled lidí okolo jakýkoliv.*¹²⁰

Jak vypadá situace poskytování spirituální péče v praxi popisuje předseda Asociace nemocničních kaplanů Pavel Ruml. *„V některých zdravotnických zařízeních jsou i dnes po 16 letech kaplani úplně na nule a musí přesvědčovat i akreditovaná pracoviště, že je jejich služby třeba. Protože jsme postbolševická a postmaterialistická konzumní společnost. A zdravotnictví objevilo tisíce let starou pravdu, že každý člověk má spirituální vrstvu a naše postmaterialistické zdravotnictví to začalo znovu takto vyučovat, ale vůbec se nestará, jak o tuto vrstvu pečovat. A když tedy říkáme, že jeden z těch odborníků, kteří by to měli dělat, je kaplan, tak narážíme stále na to, že i když máme zdravotnická zařízení akreditovaná a nabízejí spirituální péči, mají faráře pouze na telefonu někde na faře, a když je nejhůř, tak mu zavolají a on doběhne. To je úplně popření celého principu nemocničního kaplanství, protože kaplan má být součástí týmu, nikoli externista.*¹²¹

V Motole se třeba při příjmu vyplňuje dotazník, kde je i otázka: *„Přejete si duchovní službu?“* *Mám zpětnou vazbu od známých, kteří se tam dostali jako pacienti, že sestřička automaticky předpokládá, že službu nechtějí. Přečte otázku, odpoví si, že „ne“*

¹¹⁹ ADOLTOVÁ, S., red. *Povolání: Nemocniční kaplanka* (1.2.2023) [2017-05-28]. <<https://zpravodajstvi.sumpersko.net/Povolani-Nemocnicni-kaplanka-10531/clanek>>

¹²⁰ HOŠEK, Pavel. *Moc kaplanské bezmoci*. (1.2.2023) [2020-02-23]. <<http://www.krestanskarevue.cz/Moc-kaplanske-bezmoci.html>>

¹²¹VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnicni-kaplan/>>

a pokračuje dál. Když ji pacient zarazí a zeptá se, o co jde, sestřička neví. Myslí, že to znamená, že by přišel farář, ale nedokáže vysvětlit, co je ta služba zač. Často také pacient při příjmu tuto službu chce, sestra zapíše „ano“, ale dál se informace nedostane. Formální věci tady tedy úplně nefungují, často ani to, co je dohodnuté a jasně dané.¹²²

Ve své praxi se s předsudky, nedorozuměními, apod. setkávám velmi často, skoro denně. Mnohokrát se mi stalo, že při představení se jako kaplanky pacient natáhl před sebe ruce a s vyděšeným výrazem mi říkal, že ne, že on ještě neumírá. Jindy jsem se zkoušela představit místo kaplanky jako pracovník spirituální péče a jeden pacient mi řekl, že „nemá zájem, jestli jsem od jehovistů“. Takových podobných situací zažívám já i moji kolegyně mnoho a zřejmě ještě dlouho budeme, přestože osvěta v této oblasti probíhá, ale bohužel velmi pomalu.

5.4.8. Oddělení

Dalším tématem, které se v rozhovorech s kaplany objevovalo, byl výčet oddělení, kam kaplani nejčastěji dochází. Kaplani většinou nejsou schopni pojmut všechna oddělení nemocnice. V některých reagují jen na požadavky, jinde má kaplan svá oddělení, kam pravidelně dochází. Například ve FN Motol má každý duchovní zhruba pět „svých“ oddělení a na ostatní chodíme jen na požadavek, který je možný přes služební telefon, kde jsme dostupní nepřetržitě (i v noci).

Rostislav Homola dochází nejčastěji na: „*internu, oddělení následné péče, chirurgii, ale také gynekologii a porodnici... Na porodnici chodím hrozně rád. Tam si můžete přivonět k novému životu, sdílet radost, vnímat zázrak a to je nádhera. Nechodil jsem jen mezi maminky, doprovázel jsem i budoucí tatínky. Povídám si s nimi a těšíme se společně.*“¹²³ Ondřej Doskočil má také široký repertoár: „*Interní oddělení, infekční, chirurgie, intenzivní péče, onkologie... Byl jsem i na neonatologii, v porodnici, na*

¹²² PEHALOVÁ, Magdalena. *Naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy*. (1.2.2023) [2017-06-02]. <<https://www.umirani.cz/clanky/nadeje-neni-nejaky-medikament-ktereho-mam-plne-kapsy>>

¹²³ MLISOVÁ, Ludmila. *Písecká nemocnice poskytuje pacientům duchovní péči*. (1.2.2023) [2011-06-19]. <https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/pisecka-nemocnice-ma-jako-prvni-v-zemi-sveho-kaplana.A110617_102006_budejovice-zpravy_pp>

*dětském oddělení. Vlastně skoro všude. Nejčastěji jsem ale na ONP (oddělení následné péče), interně, chirurgii a onkologii. V tomto pořadí.*¹²⁴

Další kaplani nejčastěji uvádí tato oddělení: geriatric, interní, neurologické, chirurgické, plicní a gynekologické. Ve FN Motol docházíme kromě výše uvedených i na spinální jednotku, spondylochirurgii, rehabilitaci, pediatrii, urologii, traumatologii, ortopedii – septické oddělení, dětskou psychiatrii, ARO, atd. Dále máme duchovní jako členy dětského i dospělého paliativního týmu.

5.4.9. Covid

Do kaplanské práce výrazně zasáhl v určité době covid a rozhovory z té doby se tomuto tématu velmi věnovaly. Kaplanská služba se tím značně proměnila, hledaly se cesty, jak ji ve změněných podmínkách naplňovat. Byl to spíše proces, ve kterém se situace a různá pravidla rychle měnila, a ve kterém se kaplani snažili najít si své místo a dělat maximum, co bylo možné.

*„Všechno se v nemocnici hrozně zrychlilo a nestačíme si vůbec zvykat. Lidé ležící na covidových odděleních se rychle mění a navíc se s nimi přes všechny ochranné a podpůrné prostředky špatně mluví. Uvědomil jsem si, že v takové době musí být duchovní péče zhuštěná do několika málo slov nebo vět. Podle mě nám v hlavách uvázne, že spoustu věcí jako lidstvo nemáme pod kontrolou tak, jak jsme si mysleli. Žijeme v relativně bezpečném a bohatém prostředí. Tím pádem máme pocit, že nás nic strašného potkat nemůže. Koronavirus nám ale ukázal pravý opak.*¹²⁵

Marek Drábek z Nemocnice pod Petřínem v době nejtěžšího covidu areál nemocnice vůbec neopouštěl, aby zmenšil riziko ohrožení pacientů a s pacienty trávil volný čas, informoval je o současných událostech a pomáhal jim v těžkých situacích, protože se s nikým jiným setkat nemohli.

¹²⁴ NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu.* (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

¹²⁵ BĚLSKÝ, Michal. *S pacienty řeším vztahy, smrt i budoucnost.* (1.2.2023) [2021-05-03]. <https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/fakulta/aktualne/2021/5-5-21/mf-dnes-jizni-cechy_2021-05-03_Doskocil.pdf>

„Omezení návštěv je v tuto chvíli samozřejmě větší, ale musím podotknout, že nízká návštěvnost se netýká jen této situace. Rodiny pacienty často nenavštěvovali ani v době před omezeními, Na druhou stranu ale někteří pacienti říkají, že teď jim rodina volá víc, než byli zvyklí.“¹²⁶

Skutečnost, že se kaplani v době covidu neschovali do kanceláří, ale o to intenzivněji pacienty navštěvovali, dokládají i další: *„Mám rukavice, mám roušku, snažím se sedět od pacientů kousek dál. Je pravdou, že předtím to bylo tak, že jsme vždy říkali, že kaplan by neměl mít bariéru mezi sebou a věřícím. Ale v době této krize je potřeba chránit především pacienty,“¹²⁷*

„Lidé v nemocnicích daleko více trpí izolací a osaměním. Propadají se do sklíčujících pocitů snáze a rychleji, než kdyby všechna ta omezení nebyla, navštěvujeme je ještě častěji, protože rodinní příslušníci a přátelé za nimi chodit nemohou. My je samozřejmě nemůžeme v plné šíři nahradit, ale snažíme se v maximální možné míře pacienty láskyplně a lidsky podporovat.“

Například konkrétně na LDN jsou *„pacienti s rodinou jen v telefonickém spojení, přitom často už špatně vidí a slyší, nevědí ani, na co přesně na mobilech mačkají, nedosáhnou na nabíječky. Často špatně slyší, a tak i málo rozumí. Je to proto všechno ještě vyhocenější, než to bylo předtím. V jejich očích a tvářích bývá stín smutku a beznaděje. A právě tam, kde jsou pacienti déle, se snažíme o to více chodit. Čas hraje proti psychice.*

Možnost navštívit blízkého člověka, když je v terminálním stadiu života, stále povětšinou zůstává... paliativní tým, se kterým spolupracujeme, se hodně snaží, aby toto

¹²⁶ STRAŠÁKOVÁ, Hana. *Nemocniční kaplan Marek Drábek: Neopouštím areál nemocnice, nízká návštěvnost pacientů tu byla vždy.* (1.2.2023) [2017-03-26]. <https://zpravy.proglas.cz/udalosti/nemocnicni-kaplan-marek-drabek-neopoustim-nizka-nemocnice-nizka-navstevnost-pacientu-tu-byla-vzdy/> >

¹²⁷ ŠUJAN, Kristián. *Jsme uši, co snesou vše. Nemocniční kaplan pomáhá lidem se strachem z koronaviru.* (1.2.2023) [2020-04-29]. <https://cnn.iprima.cz/jsme-usi-co-snesou-vse-nemocnicni-kaplan-pomaha-lidem-s-nemoci-i-strachem-z-koronaviru-2424> >

rodinám umožnil.“¹²⁸ Tyto zkušenosti jsou z FN Motol, kde se kaplani i paliativní tým maximálně snažili zvláště dlouhodobým pacientům pobyt v nemocnici usnadnit.

Vzpomínám na jednu 96 letou paliativní pacientku, která na LDN ležela již tři roky a jejímž středem života byly návštěvy její široké rodiny. Když jsem jí řekla, že jsou zase zakázané, rozplakala se. Paliativní tým pořídil tablet, domluvil se s rodinou a přes WhatsApp umožnili rodině kontakt. Při další návštěvě mi paní nadšeně sdělovala, že si s nimi „povídala přes televizi“. Nakonec zemřela na covid i přes zákaz návštěv.

Marie Svatošová, lékařka a zakladatelka hospiců, shrnuje covidovou dobu takto: „*Já myslím, že tahle doba je pro nás školou a že přínos bude teprve dodatečný. Protože my se z toho musíme poučit. Já věřím, že se z toho zdravotníci i celá společnost poučí. Že si lidé začnou přerovnávat v hlavě žebříček hodnot. A nejen to. Ale že začnou hledat smysl života. Věřím, že se to opravdu dotkne srdcí lidí, že si uvědomí hodnoty a že se mohou zlepšit vztahy v rodinách.*“¹²⁹

5.4.10. Relaxace

V rozhovorech se též objevily otázky, jakým způsobem kaplani kompenzují náročnou práci, jak odpočívají a kde čerpají energii. Pár jejich postřehů uvádím níže.

Bohumír Vitásek se snaží řídit radou svého profesora ze semináře: „Když přijdeš za člověkem, dej mu svoje srdce, a když odcházíš, tak si ho vezmi s sebou“ a dodává, že „*když člověk vypoví svůj životní příběh, tak se mu uleví. Ale kdyby to kaplan nesl s sebou a snažil se to řešit, tak za chvíli vyhoří.*“ Jeho kolegové doplňují, že se musí „*smát a vtipkovat, jinak bychom to nemohli dělat.*“¹³⁰

¹²⁸ PŠENIČKA, Jiří. *Covid přinesl do nemocnic nové utrpení. Terapeutka říká, jak se šíří.* (1.2.2023) [2020-11-08]. <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/covid-prinesl-do-nemocnic-nove-utrpeni-terapeutka-rika-jak-se-siri-127784>>

¹²⁹ SEDLÁČKOVÁ, Veronika; SKÁCEL, Ondřej. *Bojujeme o životy, ale místo intenzivní péče jsme teď paliativa, říká o situaci v nemocnicích kaplan.* (1.2.2023) [2021-03-14]. <<https://plus.rozhlas.cz/bojujeme-o-zivoty-ale-misto-intenzivni-pece-jme-ted-paliativa-rika-o-situaci-v-8445060>>

¹³⁰ BARTÍKOVÁ, Petra. *Kaplani z nemocnic slýchávají smutné příběhy. Přesto nejsou nešťastní.* (1.2.2023) [2015-02-15]. <https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/nemocnicni-kaplani-naslouchaji-pacientum-nemocnice.A150219_2140917_ostava-zpravy_woj>

Další relaxují „v přírodě, v divadle, s knížkou nebo s přáteli. Fyzickou prací bez přemýšlení. Je důležité „nebýt na to sám, pracovat v týmu, sdílet se s kolegy. Kaplanka z domova pro seniory říká, že má „podporující rodinu, hodně zájmů a snad se mi daří pěstovat i dobré vztahy okolo sebe. Snažím se, aby měl i můj vnitřní spirituální svět dobře vyvážené portfolio.“¹³¹

Ondřej Doskočil uvádí, že „stejně tak důležité jako je soustředění se na naši službu pacientů, je důležité se věnovat sobě samému. Protože vyhořelý nemocniční kaplan už nic nezmůže.“¹³²

Václav Tomiczek relaxuje tak, že má „rád Beskydy, kde jsem dříve působil jako farář, takže se tam rád vracím na kratší výlety i delší túry, rád jezdím na motorce a také čtu, ať už odbornou nebo duchovní literaturu.“

Od sebe i kolegů mohu potvrdit, že pokud chci pečovat o druhé, musím pečovat i o sebe. Mně pomáhá jezdit do práce na kole podél Vltavy, takže ráno jsem na pacienty natěšená a odpoledne, než dojedu domů, většinu starostí prostě „vyšlapu“. Také bych se neobešla bez modlitby, ideálně adorace před Nejsvětější svátostí, kde mohu před Bohem spočinout a pacienty předat do jeho náruče, protože v té chvíli bych je neunesla. K tomuto bodu se vztahuje kapitola

5.4.11. Metodický pokyn

V roce 2017 byl zveřejněn metodický pokyn pro práci nemocničních kaplanů a několik článků z tohoto roku se mu věnuje. Odcitovala bych z nich dvě části. Kaplani „v mnoha nemocnicích už působí řadu let. Ministerstvo zdravotnictví jejich práci oceňuje a nyní nově doporučuje, aby byli ve všech. Minulý týden proto ministerstvo zveřejnilo

¹³¹ PLOS, Marek. *Kaplanka: Staří lidé se smrti nebojí. Je to pomyslná korunovace prožitého života.* (1.2.2023) [2021-12-18]. <<https://magazin.aktualne.cz/kaplanka/r~de5aa2945d8f11ecb91a0cc47ab5f122/>>

¹³² HAVLOVÁ, Alžběta. *Kaplan Doskočil: "Je důležité se věnovat také sobě samému."* (1.2.2023) [2018-10-04]. <<https://zpravy.proglas.cz/udalosti/kaplan-doskocil-je-dulezite-se-venovat-take-sobe-samemu/>>

metodický pokyn, který doporučuje všem lůžkovým zařízením zřizovaným ministerstvem, aby měla svého kaplana. ¹³³

Tehdejší ministr zdravotnictví Miloslav Ludvík, současný ředitel FN Motol, se vyjádřil: „*Jsem rád, že takový metodický pokyn máme konečně v ruce. Vyjasní například i požadavky na kvalifikaci nemocničních kaplanů, ale co je nejdůležitější, Ministerstvo zdravotnictví na základě tohoto pokynu zřídí Radu pro duchovní péči, která bude řešit koncepční otázky duchovní péče v lůžkových zařízeních.*“ ¹³⁴

5.4.12. Kazuistiky

Některé kazuistiky z vlastní praxe jsem již uvedla u jednotlivých témat. Pouze pro doplnění představy o rozmanitosti kaplanské práce uvádím ještě pár příkladů z praxe ostatních kaplanů: „*Jednou jsem šel k pánovi a on říká: „Já od vás nic nepotřebuji, já jsem byl jenom zvědavý, co vaše profese obnáší a chtěl jsem se s vámi potkat.“ A byla z toho hodinová, přenádherná návštěva... Jednou jsem sháněl cigarety. Bylo to pro paliativního pacienta, bylo to se souhlasem ošetřující lékařky... Mám ověřeno a potvrzeno lidmi, kteří se probudili z umělého spánku, že mě slyšeli a vnímali, což je pro mě velmi povzbuzující.*“ ¹³⁵

Zkušenost, že pacienti mohou vnímat, i když se zdá, že už ne, mám také. Paní, která byla v takovémto stavu na JIPu, jsem zpívala svou „modlitbu beze slov“, paní se po pár týdnech probrala a když už ji přeložili na internu, řekla mi, že by chtěla, abych jí zazpívala „takou tu beze slov“, co jsem jí zpívala, když byla ještě na JIPu. Zřejmě není možné takovou zkušenost zobecňovat, ale můžeme z ní vyvodit závěr, že nikdy nevíme, jestli nás pacient vnímá nebo ne.

¹³³KUTIL, Tomáš. *V nemocnici má být kaplan.* (1.2.2023) [2017-04-04]. <<https://www.katyd.cz/clanky/v-nemocnici-ma-byt-kaplan.html>>

¹³⁴ ADOLTOVÁ, S., red. *Povolání: Nemocniční kaplanka* (1.2.2023) [2017-05-28]. <<https://zpravodajstvi.sumpersko.net/Povolani-Nemocnicni-kaplanka-10531/clanek>>

¹³⁵ VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnicni-kaplan/>>

5.4.13. Bezmoc

Dalším tématem, se kterým se kaplani ve své práci často setkávají, je bezmoc. Kaplanka z hospice Cesta domů popisuje „*situace, kdy se toho zkrátka moc říct nedá. Anebo je nebezpečí, že člověk bude říkat věci, které nepomůžou. V tomhle ohledu sestřičkám trochu závidím, že ony mají aspoň ten morfin... Je to vlastně velká bezmoc a v té bezmoci člověk akorát tak může s těmi lidmi být, nic víc.*“¹³⁶

To potvrzují i další: „*Sama někdy cítím bezmoc. Nevím, zda se s tím pacientem setkám jednou, nebo víckrát, zda se uzdraví, nebo zemře.*“¹³⁷

„*Co je nejtěžší? Zřejmě bezmoc. Bylo by krásné umět lidem „dávát naději tam, kde už naděje není“.* Jenže takhle to nefunguje.“¹³⁸

Situace bezmoci zažívám i já velmi často. Pud sebezáchovy mi v tu chvíli říká, abych z ní utekla, protože je k neunesení. Už jsem se naučila, že musím jít trochu proti svým pocitům a s pacientem v bezmoci zůstat a neopouštět jej, i když se zdá, že mu nemohu nijak konkrétně pomoci. Tím, že s ním v takovém stavu zůstanu, vyslechnu jej, nebo ho jen potichu držím za ruku, mu mohu pomoci, i když nic dalšího udělat nemohu. Jak jsem již uvedla výše, „*sdílení času mlčky je někdy prostě nejlepší pomoc druhému... v tu chvíli, kdy mají nějakou bolest, na ni nejsou sami.*“¹³⁹ Někdy pacientům v takových chvílích třeba zpívám, protože je to někdy vhodnější prostředek než slova.

¹³⁶ PLÍŠKOVÁ, Jana. Rozhovor: *Někdy nezbyvá, než v té bezmoci s lidmi být, nic víc.* (1.2.2023) [2022-01-15]. <<https://proboha.cz/magazin/zivot/ceskybratr-cz/2022/01/rozhovor-s-kaplankou-hospicu-cesta-domu-magdalenou-ondrovou/>>

¹³⁷ GAVRINĚV, Vojtěch. *Na lůžku si lidé více uvědomují křehkost svého žití, říká nemocniční kaplanka.* (1.2.2023) [2021-12-25]. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-na-luzku-si-lide-vice-uvedomuji-krehkost-sveho-ziti-rika-nemocnicni-kaplanka-183993#dop_ab_variant=679511&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz>

¹³⁸ HOŠEK, Pavel. *Moc kaplanské bezmoci.* (1.2.2023) [2020-02-23]. <<http://www.krestanskarevue.cz/Moc-kaplanske-bezmoci.html>>

¹³⁹ VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnicni-kaplan/>>

5.4.14. Gender

Někteří, resp. spíše některé kaplanky, se vyjadřovaly i k tématu muž a žena jako kaplan a kaplanka: „Myslím, že žena a muž mají rozdílné obdarování pro tu službu. Jsem ráda, že máme smíšený tým, v němž se můžeme doplňovat. Jedna žena mi například řekla ,co jsem svěřila Vám, to bych žádnému muži nikdy neřekla‘. Může to být i naopak, že někdo vyhledává radši muže.¹⁴⁰ Bonusem je, že jsme muž a žena, katolík a evangelička.“¹⁴¹

„Nepřekvapuje pacienty, že jste žena-kaplanka? Někdy ano. Když vidí mě, ženu – kaplanku, ptají se: „a to jde“?¹⁴² S podobnou reakcí jsem se také setkala, příp. ještě s variantou, že jsem tedy asi jeptiška nebo nemůžu mít děti, když jsem kaplanka. Nejčastěji mě považují za farářku.

5.4.15. Srovnání se zahraničím

Jeden rozhovor srovnává zkušenosti kaplana v Čechách a v USA, kde byl dotyčný na stáži. Uvádím jej zde pro zajímavost a především pro srovnání, jak odlišná je situace v České republice.

Tam „je role nemocničního kaplana etablovaná a jasně daná. Některé věci jsou tam ve srovnání s českou nemocnicí úžasné. V USA, když nastane u pacienta terminální stadium, personál volá kaplana. Ten se zeptá rodiny, co by si přáli. Mají přesné směrnice, někdy až legrační instrukce: „Můžu vám udělat kafe?“ „Chtěli byste se pomodlit?“ „Budete se modlit vy, nebo já?“ „Začnete vy, nebo začnu já?“ Je to až skoro směšné. Ale je to jasné a postup je přesný. Někdy rodina chce, abych byl s pacientem

¹⁴⁰ SVOBODOVÁ, Eva. *V nemoci často vyvstanou otázky po smyslu života, říká nemocniční kaplanka Ludmila Petruj.* (1.2.2023) [2019-12-26]. <<https://wave.rozhlas.cz/v-nemoci-casto-vyvstanou-otazky-po-smyslu-zivota-rika-nemocnicni-kaplanka-8127718> >

¹⁴¹ NOVÁKOVÁ, Iva. *Mgr. et Mgr. Ludmila Michalová Mikšíková: Duchovní život je vnitřní studna, odkud bereme životní energii.* (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf >

¹⁴² VESELÁ, Linda. *Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.* (1.2.2023) [2019-12-25]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kaplan-lide-ceska-nemocnice-doubravka-vokacova.A190809_132438_domaci_linv >

v pokoji, dokud neumře. Někdy mám čekat na chodbě a pak přijít, až umře. Všechno se jasně a otevřeně dohodne, jak to kdo chce a potřebuje.

Když v americké nemocnici člověk zemře, kaplan musí zůstat s rodinou a zesnulým pacientem, dokud nepřijede pohřební služba. A pak vyprovází tělo zemřelého až k bráně nemocnice. To je jeho povinnost. Když ho vyprovodí, je jeho povinností obejít personál, který byl u úmrtí a promluvit s každým z nich. V české nemocnici je to jinak. Personál třeba ví, že pacienta navštěvuji, ale když se stav zhorší, často nezavolají, neřeknou mi, že umírá, i když vědí, že bych rád přišel.

Moji američtí kolegové - stážisté velmi těžce nesli, když se při rozhovorech v nemocnici setkali s kritikou nebo s různými otázkami a pochybnostmi. Na to nebyli zvyklí. To já zase ano. Mně přijde normální, že se někomu něco nezdá nebo nelíbí.“¹⁴³

5.4.16. Současnost a budoucnost kaplanství

Poslední kapitolu bych věnovala tématu současnosti a budoucnosti kaplanství v České republice. Pár otázek na toto téma se objevilo i v rozhovorech, ale nejvíce je tomuto tématu věnováno ve studii Sociologického ústavu AVČR, ze které budu převážně čerpat.

Nejprve bych ocitovala vyjádření již zmiňovaného Pavla Rumla, předsedy Asociace nemocničních kaplanů, který v rozhovoru odpovídá na otázku, kolik je vlastně v Česku nemocničních kaplanů. „*Dohromady nás je asi 230. Mít kaplana je jen ministrovo doporučení a nemocnice se jím řídit nemusí. Přáli bychom si, aby bylo uzákoněno, že k určitému počtu nemocničních lůžek patří automaticky kaplan. Naší starostí ale potom zase je, abychom měli dostatek kvalitních lidí, kteří tu práci budou moci dělat. A to také není jednoduché, protože občas se naše kaplanské služby stávají*

¹⁴³ PEHALOVÁ, Magdalena. *Naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy.* (1.2.2023) [2017-06-02]. <<https://www.umirani.cz/clanky/nadeje-neni-nejaky-medikament-ktereho-mam-plne-kapsy>>

útočištěm pro lidi, kteří si sami se sebou nevědí rady a myslí si, že se „spasí“ jenom tím, že budou pomáhat.¹⁴⁴

Studie „Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory“ popisuje současnou situaci kaplanství v ČR a věnuje se všem formám kaplanství, které mají některé aspekty podobné a některé specifické podle oblasti, ve které působí (vězeňství, zdravotnictví, armáda, atd.). Vybrala jsem z ní jen to, co se týká nemocničního kaplanství.

Studie popisuje většinou spiritualitu v ČR jako „český ateismus“. „Je doloženo, že převažujícím postojem k náboženství je v České republice dlouhodobá nedůvěra v církevní instituce.“ Zmiňuje „termín „něcismus“, který lze dle Tomáše Halíka vystihnout citátem „v Boha nevěřím, ale něco nad námi být musí“. Neochota definovat něco, co zřejmě existuje a člověka přesahuje, do značné míry vystihuje převažující postoje české společnosti.

Charakter současného českého náboženství se formuje především na úrovni individuální víry bez pevné vazby na konkrétní instituci. Církev tvoří v České republice menšinu, ke které se hlásí méně než 15 % obyvatelstva (2011). To může být zásadním zdrojem nejistoty pro roli kaplana, která je ze své podstaty nápadně odlišná od rolí jiných zaměstnanců, kteří v institucích působí. Kaplan si musí vydobýt vlastní pozici v rámci instituce a legitimizovat ji ve vztahu k personálu.“

Naopak „kaplanova možnost věnovat jednotlivci množství času a trpělivosti přináší kvalitativní změnu. Nabídnutý čas jim umožňuje navázat s klientem důvěrnější vztah, dlouhodoběji s ním pracovat, poznat jeho potřeby a reagovat na ně. Pokud personál tuto jedinečnost kaplanovy práce akceptuje, může sám přicházet s nabídkou spolupráce.

Prezentace vlastní osoby ale ve většině případů zůstává na samotném kaplanovi, který „chodí, obchází pokoje a vysvětluje, co vlastně nabízí a není to jednoduché“.

¹⁴⁴ VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnici-kaplan/>>

Vlažný přístup vedení nemocnice i nezájem samotných pacientů jsou faktory, které výrazně podporují nejistotu kaplanské role.

Klienty nemocničního kaplana jsou tedy většinou „něcisté“, akceptující určité formy náboženských výkladů, někdy také označovaní jako „pacienti v ohrožení“, kteří mají vysoké duchovní potřeby a malé náboženské ukotvení.

Sami sobě kaplani rozumějí především jako „podporovatelé druhých“, tak je pro kaplany prožívání „lidského vztahu“ jeden z hlavních zdrojů opory. Přestože základem kaplanovy práce jsou mezilidské interakce, mnoho kaplanů může ve svém povolání trpět pocity osamělosti; především pak katoličtí duchovní, kteří nemají vlastní farnost ani rodinu.

Kaplani často nemají s kým sdílet své zážitky a schází jim supervize... Někteří kaplani pociťují frustraci z toho, že v jejich práci se velmi těžko sledují konkrétní a okamžité výsledky, které by se daly zhodnotit jako dobré a užitečné...

Odpověď na otázku po nejsilnějším zdroji opory je ovšem zakotvena v základním spirituálním vztahu kaplanova života: *„mě drží ta víra v Krista. Bez toho si to nedokážu představit. Ačkoliv jsme nemisijní a neevangelizační, tak prostě ten Kristus za tou mou prací nějak stojí, nějak při ní je, a kdyby nebyl nebo já bych nevěřil, že není, tak by to opravdu postrádalo smysl.“*

„Vztah s Bohem/Kristem je pojítka, které drží pohromadě kaplanův záměr, schopnost vykonávat nejasně vymezenou práci a neustále vstupovat do nových, osobních interakcí s klienty. Tento spirituální vztah je zároveň nejhlubší motivací k jeho práci, neboť kaplanství je služba, ke které by se člověk měl cítit tzv. povolán Bohem. Důležitým nástrojem při uskutečňování tohoto vztahu je modlitba, která ale spíše než jako performance pro klienta funguje jako přizvání mocnějšího aktéra do interakce.“

K budoucnosti kaplanství studie nabízí možnost uvažovat o kaplanovi jako mediátorovi mezi společností a církvemi. „Církev jsou i přes svou upadající popularitu v širokém evropském prostoru obecně akceptovány jako „strážci hodnot“. Je jim stále

svěřováno zajišťování některých přechodových rituálů. Kaplani by se mohli stát vhodnými mediátory v potřebě církvi na sebe upozornit v pozitivním světle.“¹⁴⁵

Kolektiv autorů článku z časopisu Sociální práce vidí budoucnost nemocničního kaplanství například takto: „*Jednou z možností je týmová spolupráce. Jenže to není nejsilnější stránka českého hierarchizovaného zdravotnictví. Jinou možností je hledat strategii, jak duchovní vnímavostí prostoupit celou organizační kulturu nemocnice, a nevázat ji pouze na poddimenzované kaplanské úvazky a odškrťovací nabídku duchovní podpory. Kaplani by mohli umět vzdělávat personál k vnímavosti vůči duchovnímu stavu pacienta, což se již i v ČR děje, i když vzácně, např. nemocniční kaplan Vítězslav Vurst proškolil v interaktivním kurzu „Jak sdělit špatnou zprávu“ téměř dvě stě zaměstnanců Fakultní nemocnice Olomouc.*¹⁴⁶

Pozitivně vidí budoucnost nemocničního kaplanství v České republice i Matěj Hájek, který si myslí, že „*dokud bude svět světem, bude zároveň platit, že člověk je něco jiného než jen absurdní shluk anonymních částic a nevidomých sil. Nemyslím si, že opačný pohled získá definitivní převahu. A tak bude vždycky přese všechny překážky vítáno, když tu bude někdo, kdo je ochoten upřímně s druhým člověkem být a vyhlížet naději ve chvílích, kdy je sám život radikálně ohrožován křehkostí a konečností.*¹⁴⁷

5.5. Shrnutí praktické části

V praktické části jsem se pokusila nastínit obraz kaplanství, jak jej můžeme nahlížet v médiích, resp. periodických dostupných elektronicky. Rozhovory jsem rozčlenila na jednotlivá témata, vybrala jsem nejčastěji se opakující, rozdělila do kapitol a uvedla k jednotlivým tématům citace konkrétních kaplanů. Ty jsem doplnila zkušenostmi vlastními i kolegů z FN Motol a případně i konkrétními kazuistikami z mé

¹⁴⁵ BELÁŇOVÁ, Andrea. *Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory*. (1.2.2023) [2018-02-01]. <https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/belanova-byt_kaplanem.pdf>

¹⁴⁶ BAŠTECKÁ, Bohumila, DOSKOČIL, Ondřej, JANEČKOVÁ, Hana. *Nemocniční kaplan-ka: Kdo to je, co dělá a s čím může pomoci*. (1.2.2023) [2020-10-02]. <<https://socialniprace.cz/online-clanky/nemocnicni-kaplan-ka-kdo-to-je-co-dela-a-s-cim-muze-pomoci/>>

¹⁴⁷ HOŠEK, Pavel. *Moc kaplanské bezmoci*. (1.2.2023) [2020-02-23]. <<http://www.krestanskarevue.cz/Moc-kaplanske-bezmoci.html>>

praxe. Celkový obraz, který takto vznikl, vypovídá o situaci kaplanství v České republice, což byla hlavní výzkumná otázka.

Dílčí otázky jsou zodpovězeny jednotlivými kaplany citacemi z jejich rozhovorů. Každý nabízí vlastní úhel pohledu na danou problematiku a jejich zkušenosti se vzájemně doplňují i prolínají zároveň. Popisují, čím se v praxi zabývají, co nabízí, jaké problémy ve své práci řeší, jaký je jejich vztah k pacientům a zdravotníkům, jaká témata se v jejich rozhovorech s pacienty objevují, jak do jejich práce zasáhl covid, jak se vyrovnávají se smrtí a beznadějí. Dotkla jsem se i srovnání situace v Čechách a na Moravě. V závěru celé práce se pokusím shrnout nejdůležitější poznatky o situaci nemocničního kaplanství v České republice.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila nastínit situaci nemocničního kaplanství v České republice. V teoretické části jsem vymezila klíčové pojmy, vycházela jsem z celostního pohledu na člověka jako bytosti bio-psycho-socio-spirituální a nemoci jako ztráty harmonického uspořádání organismu. Popsala jsem situaci nemocného, výzvy, které před ním s příchodem nemoci vyvstanou, zamýšlela jsem se nad otázkou jeho hodnoty, kterou může mít pocit jakoby s příchodem nemoci ztrácel.

Popsala jsem proces vyrovnávání se s nemocí a jeho jednotlivé fáze, které by měl doprovázející reflektovat. Dále jsem se zamýšlela nad hledáním smyslu života i za změněných podmínek v nemoci, nabídla jsem k tomuto tématu teorii kategorií životních hodnot podle V. E. Frankla. Poté jsem se pokusila popsat, jakou roli v tom všem má doprovázející, respektive nemocniční kaplan. Vymezila jsem jeho kompetence a nastínila jeho ideální podobu.

Za základ jeho práce považuji lásku, proto jsem jí věnovala více pozornosti. V teologickém exkurzu jsem podrobně rozebrala pojem agapé a dvojí přikázání lásky z biblického hlediska. Doplnila jsem jej výkladem od Benedikta XVI. z encykliky *Deus caritas est*. Následně jsem se zamýšlela nad otázkou hledání smyslu utrpení z mnoha

různých úhlů pohledů, včetně biblického. Otázka zůstává otevřená, protože na ni neexistuje univerzální odpověď, ale nabízené pohledy mohou pomoci člověku nalézt jeho jedinečnou odpověď.

V empirické části práce, jejíž metodu a strukturu jsem již popsala ve shrnutí praktické části, bylo cílem zmapovat situaci nemocničního kaplanství u nás. Podařilo se poskládat zajímavou mozaiku zkušeností jednotlivých kaplanů, působících na různých místech České republiky, z mnoha různých oblastí jejich služby, která dohromady tvoří obraz o nemocničním kaplanství u nás.

Kaplani, přestože v ČR působí již minimálně patnáct let, stále hledají své místo ve zdravotnickém systému, musí svou roli opakovaně vysvětlovat a setkávají se s mnoha předsudky, nejčastěji s tím, že jejich služba je jen pro věřící nebo umírající. Pokud se jim podaří tuto nepříjemnou vstupní fázi překonat, popisují již své zkušenosti s rozhovory s pacienty pozitivně. Pacienti a informovaný personál, kteří s nimi udělají dobrou zkušenost, jejich práci většinou nakonec velmi oceňují. To se podařilo zvláště v době covidu, kdy se kaplani snažili podporovat (izolované) pacienty ze všech sil.

Kaplani se často setkávají s beznadějí, smrtí, existenciálními otázkami, otázkami smyslu utrpení, víry, lidské důstojnosti a mnoha dalšími. Rozhovory se týkají vztahů, rodiny, přehodnocování života, hodnot. Jejich hlavní výhodou je, že mají čas, nejčastějším nástrojem je naslouchání a jejich rolí je pacienty po dobu nemoci doprovázet, ne udílet rady. Nabízí podpůrný rozhovor, modlitbu, zajišťují svátosti. Oporu hledají ve vztahu s Bohem, rozvíjí vlastní spiritualitu a pečují i o sebe, aby náročnou službu zvládli a „nevyhořeli“.

Ve srovnání se zahraničím je nemocniční kaplanství v České republice stále na začátku, ale situace se v posledních letech pomalu zlepšuje, kaplanství se rozvíjí, ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví vznikl metodický pokyn, takže se ukotvuje se i po právní stránce, rozšiřuje se nabídka možností studia pro zvýšení kvalifikace kaplanů. Budoucnost nemocničního kaplanství v ČR se tedy zdá být dobrá, zvláště pokud se bude dále ubírat stávajícím směrem.

Seznam použitých zkratk

Biblické zkratky:

Označení biblických knih je převzato z Českého liturgického překladu Bible

<http://bible.liturgie.cz/>

aj. a jiné

apod. a podobně

č. číslo

ČR Česká republika

ed. editor (neboli vydavatel)

kap. kapitola

MZ Ministerstvo zdravotnictví

např. například

NZ Nový zákon, novozákonní

po Kr. po Kristu

r. rok

roč. ročník

resp. respektive

ř. řádek

s. strana, strany

srov. srovnej

sv. svatý

SZ Starý zákon, starozákonní

tj. to je

tzv. tak zvaný

v. verš

Seznam literatury:

- DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995.
- FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2011.
- FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2009.
- FRANKL, Viktor E. *Lékařská péče o duši*. Cesta: Brno, 1996.
- JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Křesťanská péče o nemocné*. Praha: Advent, 1991.
- KUBOVÝ, Jaroslav. *Pozvání k společenství s Bohem a lidmi*. Praha: Církev bratrská, 1978.
- KUSHNER, Harold S. *Když se zlé věci stávají dobrým lidem*. Praha: Portál, 2005.
- KÜBLER-ROSS, Elisabeth. *O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících*, Praha: Portál, 2015.
- LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. Praha: Návrat domů, 1998.
- MÁNEK, Jindřich. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972.
- Mezinárodní biblická společnost. *Průvodce životem: Jan*, Praha: Luxpress, 1995.
- MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2011.
- OPATRŇÝ, Aleš. *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017.
- PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014.
- PERA, Heinrich, WEINERT, Bernd. *Nemocným nablízku: jak pomáhat v těžkých chvílích*. Praha: Vyšehrad, 1991.
- POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií, 2016.
- PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. Praha: Zvon, 1993.

- RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*. Praha: Nakladatelství Paulínky, 2006.
- SCARANO, Angelo: <https://www.pastorace.cz/Kazani/5-nedele-velikonocni>
- SCHULZ, W. *Seelsorgepraxis*. Berlin: Ev. Verlaganstalt, 1981.
- SVATOŠOVÁ, Marie. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012.
- VELEMÍNSKÝ, M., et al., *Klinická propedeutika*. České Budějovice: ZSF JČU, 2012.
- YANCEY, Philip. *Kde je Bůh, když to bolí?* Praha: Návrat domů, 2003.

Elektronické zdroje:

ADOLTOVÁ, S., red. *Povolání: Nemocniční kaplanka* (1.2.2023) [2017-05-28].

<<https://zpravodajstvi.sumpersko.net/Povolani-Nemocnicni-kaplanka-10531/clanek>>

BARTÍKOVÁ, Petra. *Kaplan z nemocnic slýchávají smutné příběhy. Přesto nejsou nešťastní.* (1.2.2023) [2015-02-15].

<[https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/nemocnicni-
kaplani-naslouchaji-pacientum-nemocnice.A150219_2140917_ostrava-zpravy_woj](https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/nemocnicni-
kaplani-naslouchaji-pacientum-nemocnice.A150219_2140917_ostrava-zpravy_woj)>

BAŠTECKÁ, Bohumila, DOSKOČIL, Ondřej, JANEČKOVÁ, Hana. *Nemocniční kaplan-ka: Kdo to je, co dělá a s čím může pomoci.* (1.2.2023) [2020-10-02].

<[https://socialniprace.cz/online-clanky/nemocnicni-
kaplan-ka-kdo-to-je-co-dela-a-s-cim-
muze-pomoci/](https://socialniprace.cz/online-clanky/nemocnicni-
kaplan-ka-kdo-to-je-co-dela-a-s-cim-
muze-pomoci/)>

BELÁŇOVÁ, Andrea. *Být kaplanem v Česku: Zdroje nejistoty a nacházení opory.*

(1.2.2023) [2018-02-01]. <[https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/belanova-
byt_kaplanem.pdf](https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/belanova-
byt_kaplanem.pdf)>

BĚLSKÝ, Michal. *S pacienty řeším vztahy, smrt i budoucnost.* (1.2.2023) [2021-05-03].

<[https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/fakulta/aktualne/2021/5-5-21/mf-dnes-jizni-
cechy_2021-05-03_Doskocil.pdf](https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/fakulta/aktualne/2021/5-5-21/mf-dnes-jizni-
cechy_2021-05-03_Doskocil.pdf)>

ČEPICKÝ, Mirek. *Kaplan: Nejdůležitější je důvěra a nejtěžší je odbourat předsudky*

(1.2.2023) [2022-10-30]. <[https://nrv.org/detska-paliativni-pece-cz/kaplan-nejdulezitejsi-
je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/](https://nrv.org/detska-paliativni-pece-cz/kaplan-nejdulezitejsi-
je-duvera-a-nejtezsi-je-odbourat-predsudky/)>

DINTAR, Jiří. *Posláním kaplana je hlavně umět naslouchat, říká Václav Mikula.*

(1.2.2023) [2018-12-18]. <[https://ceskobudejovicky.denik.cz/z-regionu/poslanim-
kaplana-je-hlavne-umet-naslouchat-rika-vaclav-mikula-20181218.html](https://ceskobudejovicky.denik.cz/z-regionu/poslanim-
kaplana-je-hlavne-umet-naslouchat-rika-vaclav-mikula-20181218.html)>

DOLANSKÁ, Jitka. *Pacientů, kteří si chtějí popovídat, je hodně, říká nemocniční kaplan.* (1.2.2023) [2017-05-20]. <https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/nemocnicni-kaplan-pacienti-cheb-rozhovor-vit-metodej-kout.A170515_2325918_vary-zpravy_ba>

FORMÁNEK, Jakub. *Spirituální péče v perinatální paliativní péči* (1.2.2023) [2022-11-26]. <<https://www.jakubformanek.com/post/spiritu%C3%A1ln%C3%AD-p%C3%A9%C4%8De-v-perinat%C3%A1ln%C3%AD-paliativn%C3%AD-p%C3%A9%C4%8Di>>

FORMÁNEK, Jakub. *Spirituální péče v nemocnici i mimo ni.* (1.2.2023) [2019-09-19]. <<https://www.jakubformanek.com/post/spiritu%C3%A1ln%C3%AD-p%C3%A9%C4%8De-v-nemocnici-i-mimo-ni>>

GAVRINĚV, Vojtěch. *Na lůžku si lidé více uvědomují křehkost svého žití, říká nemocniční kaplanka.* (1.2.2023) [2021-12-25]. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-na-luzku-si-lide-vice-uvedomuji-krehkost-sveho-ziti-rika-nemocnicni-kaplanka-183993#dop_ab_variant=679511&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=h&seq_no=1&utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz>

HÁJEK, Matěj. *Tomu, kdo je přizván – Zkušenost nemocničního kaplana.* (1.2.2023) [2021-04-23]. <<https://proboha.cz/magazin/spolecnost/revue/2021/04/tomu-kdo-je-prizvan-zkusenost-nemocnicniho-kaplana/>>

HAVLOVÁ, Alžběta. *Kaplan Doskočil: "Je důležité se věnovat také sobě samému."* (1.2.2023) [2018-10-04]. <<https://zpravy.proglas.cz/udalosti/kaplan-doskocil-je-dulezite-se-venovat-take-sobe-samemu/>>

HOŠEK, Pavel. *Moc kaplanské bezmoci*. (1.2.2023) [2020-02-23].
<<http://www.krestanskarevue.cz/Moc-kaplanske-bezmoci.html> >

HOŠEK, Pavel. *Láska jako přikázání?*
<<http://www.katyd.cz/clanky/prilohy/laska-jakoprikazani.html>>

HRABICA, Pavel. *Někdy mám chuť se před umírajícím poklonit, říká nemocniční kaplan*. (1.2.2023) [2022-06-11]. <https://www.metro.cz/nekdy-mam-chut-se-pred-umirajicim-poklonit-rika-nemocnicni-kaplan-pyy-/spolecnost.aspx?c=A220609_145641_metro-spolecnost_hala >

KALENSKÁ, Renata. *Nemocniční kaplan Jakub Formánek: Smrti se nebojím, mám s ní domluvu*. (1.2.2023) [2019-12-24]. <<https://denikn.cz/252200/nemocnicni-kaplan-jakub-formanek-smrti-se-nebojim-mam-s-ni-domluvu/> >

KRONEISLOVÁ, Jana. *Hluboce duchovní věci bývají velmi často ty nejprostší, říká nemocniční kaplan Ondřej Doskočil*. (1.2.2023) [2018-05-06].
<https://budejcka.drba.cz/zpravy/spolecnost/19394-hluboce-duchovni-veci-byvaji-velmi-casto-ty-nejprosti-rika-nemocnicni-kaplan-ondrej-doskocil.html?utm_source=copy >

KUBÍKOVÁ ŠRÁMKOVÁ, Jitka. *Pomáhám nemocným hledat nový smysl života, říká nemocniční kaplanka*. (1.2.2023) [2021-12-31].
<https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/fakultni-nemocnice-kaplanka-zdravotni-sestra-pacient.A211201_153433_plzen-zpravy_vb >

KUTIL, Tomáš. *V nemocnici má být kaplan*. (1.2.2023) [2017-04-04].
<<https://www.katyd.cz/clanky/v-nemocnici-ma-byt-kaplan.html>>

Metodický pokyn pro službu nemocničních kaplanů, 2022. <<https://kaplan-nemocnice.cz/wp-content/uploads/2023/03/Metodicky-pokyn-pro-sluzbu-nemocnicnich-kaplanu-1.pdf>>

Metodický pokyn o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb. 2017, s. 3. in: Věstník MZČR <http://spcp.prf.cuni.cz/photos/PDF/81_18_vestnik.pdf>

MILOŠEVSKÁ, Radka. *Práce kaplana Nemocnice Nový Jičín je před Vánoci náročnější*. (1.2.2023) [2016-12-20]. <<https://www.novinky.cz/clanek/vase-zpravy-prace-kaplana-nemocnice-novy-jicin-je-pred-vanoci-narocnejsi-40181759>>

MLSOVÁ, Ludmila. *Písecká nemocnice poskytuje pacientům duchovní péči*. (1.2.2023) [2011-06-19]. <https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/pisecka-nemocnice-ma-jako-prvni-v-zemi-sveho-kaplana.A110617_102006_budejovice-zpravy_pp>

NOVÁKOVÁ, Iva. *Mgr. et Mgr. Ludmila Míchalová Mikšíková: Duchovní život je vnitřní studna, odkud bereme životní energii*. (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

NOVÁKOVÁ, Iva. *Nemocniční kaplan Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.: Pomáháme pacientům hledat vlastní cestu*. (1.2.2023) [2020-02-19]. <https://www.bcb.cz/wp-content/uploads/2020/03/nemocnicni_zpravodaj_2020_2_web_Zuz.pdf>

PEHALOVÁ, Magdalena. *Naděje není nějaký medikament, kterého mám plné kapsy*. (1.2.2023) [2017-06-02]. <<https://www.umirani.cz/clanky/nadeje-neni-nejaky-medikament-ktereho-mam-plne-kapsy>>

PLÍŠKOVÁ, Jana. Rozhovor: *Někdy nezbyvá, než v té bezmoci s lidmi být, nic víc.* (1.2.2023) [2022-01-15]. <<https://proboha.cz/magazin/zivot/ceskybratr-cz/2022/01/rozhovor-s-kaplankou-hospicu-cesta-domu-magdalenou-ondrovou/>>

PLOS, Marek. *Kaplanka: Staří lidé se smrti nebojí. Je to pomyslná korunovace prožitého života.* (1.2.2023) [2021-12-18]. <<https://magazin.aktualne.cz/kaplanka/r~de5aa2945d8f11ecb91a0cc47ab5f122/>>

POREBSKÁ, Hana. *Posilu v bolesti potřebují nejen sami nemocní, ale i ti, kdo jsou kolem nich.* (1.2.2023) [2017-06-03]. <https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/posilu-v-bolesti-potrebuji-nejen-sami-nemocni-ale-i-ti-kdo-jsou-kolem-nich-20170526.html>

PŠENIČKA, Jiří. *Covid přinesl do nemocnic nové utrpení. Terapeutka říká, jak se šíří.* (1.2.2023) [2020-11-08]. <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/covid-prinesl-do-nemocnic-nove-utrpeni-terapeutka-rika-jak-se-siri-127784>>

Redakce iustecko. *Na Klinice urologie a robotické chirurgie v ústecké Masarykově nemocnici mu zachránili ledvinu. Teď tady slouží jako nemocniční kaplan.* (1.2.2023) [2023-02-24]. <<https://www.iustecko.cz/na-klinice-urologie-a-roboticke-chirurgie-v-ustecke-masarykove-nemocnici-mu-zachranili-ledvinu-ted-tady-slouzi-jako-nemocnici-kaplan>>

SEDLÁČKOVÁ, Dagmar. *Utěšuje pacienty i rodinu. Někdy se ale i smějeme, říká kaplan Nemocnice Znojmo.* (1.2.2023) [2022-07-11]. <https://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/utesuje-pacienty-i-rodinu-nekdy-se-ale-i-smejeme-rika-kaplan-nemocnice-znojmo-20.html>

SEDLÁČKOVÁ, Veronika; SKÁCEL, Ondřej. *Bojujeme o životy, ale místo intenzivní péče jsme teď paliativa, říká o situaci v nemocnicích kaplan.* (1.2.2023) [2021-03-14].

<<https://plus.rozhlas.cz/bojujeme-o-zivoty-ale-misto-intenzivni-pecce-jsme-ted-paliativa-rika-o-situaci-v-8445060>>

STRAŠÁKOVÁ, Hana. *Nemocniční kaplan Marek Drábek: Neopouštím areál nemocnice, nízká návštěvnost pacientů tu byla vždy.* (1.2.2023) [2017-03-26].

<<https://zpravy.proglas.cz/udalosti/nemocnicni-kaplan-marek-drabek-neopoustim-nizka-nemocnice-nizka-navstevnost-pacientu-tu-byla-vzdy/>>

SVOBODOVÁ, Eva. *V nemoci často vyvstanou otázky po smyslu života, říká nemocniční kaplanka Ludmila Petrůj.* (1.2.2023) [2019-12-26]. <<https://wave.rozhlas.cz/v-nemoci-casto-vyvstanou-otazky-po-smyslu-zivota-rika-nemocnicni-kaplanka-8127718>>

ŠLAJCHRTOVÁ, Leona. *Církev je jako polní nemocnice, soudí František po roce v úřadě.* (1.2.2023) [2014-03-13]. <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/frantisek-slavi-rok-na-papezskem-stolci.A140313_115205_zahranicni_btw>

ŠRAJBROVÁ, Markéta. *Místo stetoskopu nosí Bibli. Pacient mě nechtěl, nakonec jsem ho oddával, říká nemocniční kaplan.* (1.2.2023) [2020-04-22].

<<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ateisticke-cesko-objevuje-nemocnicni-kaplany-chodi-za-pacien/r~fbac7586108011e7a4bd0025900fea04/>>

ŠTUCBARTOVÁ, Linda. *Osobní zpověď o pandemii.* (1.2.2023) [2021-11-30].

<https://www.czechleaders.com/rozhovory/tomas-mlynek?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=facebook&utm_source=socialnetwork>

ŠUJAN, Kristián. *Jsme uši, co snesou vše. Nemocniční kaplan pomáhá lidem se strachem z koronaviru.* (1.2.2023) [2020-04-29]. <<https://cnm.iprima.cz/jsme-usi-co-snesou-vse-nemocnicni-kaplan-pomaha-lidem-s-nemoci-i-strachem-z-koronaviru-2424>>

TRAP (zkr.). *Smrt může být i osvobození: Nemocniční kaplan je s churavými do posledních chvil, vyprovází je.* (1.2.2023) [2022-02-21].

<<https://www.blesk.cz/clanek/regiony-praha-prazane/704146/smrt-muze-byt-i-osvobozeni-nemocnicni-kaplan-je-s-churavymi-do-poslednich-chvil-vyprovazi-je.html> >

VÁLKOVÁ, Hana. *Nejsme jen službou pro věřící. Pacienti s námi můžou mlčet i brečet, říká nemocniční kaplan* (1.2.2023) [2022-12-27]. <<https://www.vitalia.cz/clanky/nejsme-jen-sluzbou-pro-verici-rika-nemocnicni-kaplan/> >

VESELÁ, Linda. *Nemocniční kaplanka: Lidé mají stále předsudky, o bohu přitom mluvit nemusíme.* (1.2.2023) [2019-12-25]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/kaplan-lide-ceska-nemocnice-doubravka-vokacova.A190809_132438_domaci_linv >

VRHELOVÁ, Anna. *Nemocniční kaplani chodí ve speciálním obleku i za covid pozitivními pacienty.* (1.2.2023) [2020-12-02].

<<https://budejovice.rozhlas.cz/nemocnicni-kaplani-chodi-ve-specialnim-obleku-i-za-covid-pozitivnimi-pacienty-8374529> >